

KLÆBU HISTORIELAG

ÅRSSKRIFT 1983

KLÆBU HISTORIELAG

Årsmelding for perioden 29/3-82 - 14/4-83.

Styret har i perioden bestått av:

Formann: Lars L. Forseth
Nestformann: Ole Suaan
Kasserer: Anna Karin Krokum
Sekretær: Inge Vevang
Styremedlem: Møyfrid Hallset Skei
Varamenn: Asbjørn Stjern
Stein Tranvik
Olav Svendsrud

Laget har pr. 14/4-83 74 medlemmer.

Siden forrige årsmelding ble skrevet har det vært holdt 6 styremøter og 1 medlemsmøte. Dessuten har redaksjonskomiteen holdt noen møter.

Styremedlemmer og varamenn har deltatt i fotoregistreringskurs, - og ellers møtt fram ved møter på Dragvoll, i pensjonistlaget etc.

Ved Norske museers vandretstilling «Far tå folk og fe», hvor Klæbu museumsnevnd og Hovedutvalget for kultur og fritid stod som lokal arrangør, deltok Historielaget med en kulturkveld onsdag 23. mars 1983. Hovedprogram ved dette arrangementet ved presentasjon av kommunens generalplan.

Styrets store oppgave i året var arbeidet med årsskriftet. Dette var selvsagt et «vågalt» foretak. Uten noen som helst økonomisk «rygggrad» ble årsskriftet en realitet. Takket være bygdefolkets velvilje gikk salget «strykende». Opplaget på 600 eksemplarer viste seg å bli i minste laget. Resultatet ble faktisk et overskudd på ca. kr. 1 500,-. Lagets medlemmer får årsskriftet gratis.

FOTOREGISTRERING. Laget har sagt seg villig til å rydde opp i kommunens billedarkiv. Dette under forutsetning av at kommunen bekoster det nødvendige materiell.

Årets kommunale kulturpris ble tildelt lagets nestformann, Ole Suaan. Vi gratulerer!

ØKONOMI. Vi har i perioden mottatt kulturmidler med kr. 1 900,-, dessuten har vi fått kr. 750,- fra Klæbu Sparebank. Ellers viser vi til regnskapet.

Klæbu 28/3-1983
Lars L. Forseth sen.
formann

KLÆBU HISTORIELAG

ÅRSSKRIFT 1983

I redaksjonen : Ivar Skei, Inge Vevang og Asbjørn Stjern

Innhold;

Helsing fra styret	s. 4
Trygve Vindspoll I unge år på prestegården	s. 5
Ivar Reitan Små glimt fra Forseth skole	s. 7
John Aas April 1940. Mobilisering i Klæbu	s. 10
Kr. Engan Dengang landeveislokomotiv var på tale i Klæbu	s. 12
Ole Svaan Bygdasmeder i Klæbu	s. 13
Ola Storhaugen Beatrix og Nico Jungmans reise gjennom Selbu og Klæbu	s. 16
Georg Hukkelås Slutten på seterdrifta i Nordmarka, og litt om setervoller der	s. 18
Ola Storhaugen Biskop Bugges visitasreiser i Klæbu	s. 21
Olav Gullvaag Ikke farlig	s. 22
Bernh. Nålsund Islandsk mose	s. 24
Eli J. Myhr Sponklyving	s. 25
Klæbusangen	s. 28

FORSIDE :Klæbu prestegård med kirka i bakgrunnen.
Tegnet av Oddvar Åreide

HELSING FRA STYRET

Klæbu, sept. -83

Styret i Klæbu Historielag takker bidragsyterne for artikler, bilder, tegninger og annonser som har gjort det mulig å gi ut det andre årsskriftet.

Historielaget er fortsatt interessert i artikler som kan brukes til våre årsskrifter. Vi oppfordrer derfor Klæbygger og andre som har hatt og har tilknytning til bygda vår, til å sende oss stoff.

Styret har også registrert stor interesse for vårt årsskrift utenom bygda. Historielag og biblioteker har fått tilsendt bladet etter oppfordring, og ønsker å bli faste abonnenter

Klæbu Historielag har i dag 102 medlemmer, og laget har til formål å vekke interesse og skape forståelse for bygdas historie. Det vil arbeide for å utbre kjennskap til kulturarven vår og verne kulturminner av alle slag i bygda.

En av oppgavene som Klæbu Historielag ønsker å prioritere kommende år, er registrering og bevaring av gamle bilder fra Klæbu. Dette er verdifull historie som er viktig å gjøre tilgjengelig for alle. Klæbu Historielag har derfor innledet samarbeid med Trøndelag Folkemuseum, Sverresborg, om auftografering av gamle bilder.

Videre ønsker Klæbu Historielag å følge opp arbeidet med muntlige intervju med eldre mennesker i Klæbu. Dette er tidkrevende arbeid, men viktig for å bevare nær fortid.

Oppgavene er mange og interessante, så bli derfor med og støtt oss

BLI HISTORIELAGSMEDLEM

Ellers tar vi oss den frihet å legge ved en giroblankett for 1984, så alle som betaler kr.30.- får årsskriftet til julen 1984.

Tilslutt en takk til Klæbu Kommune, Klæbu Sparebank og Klæbu Gammeldansforening for økonomisk støtte.

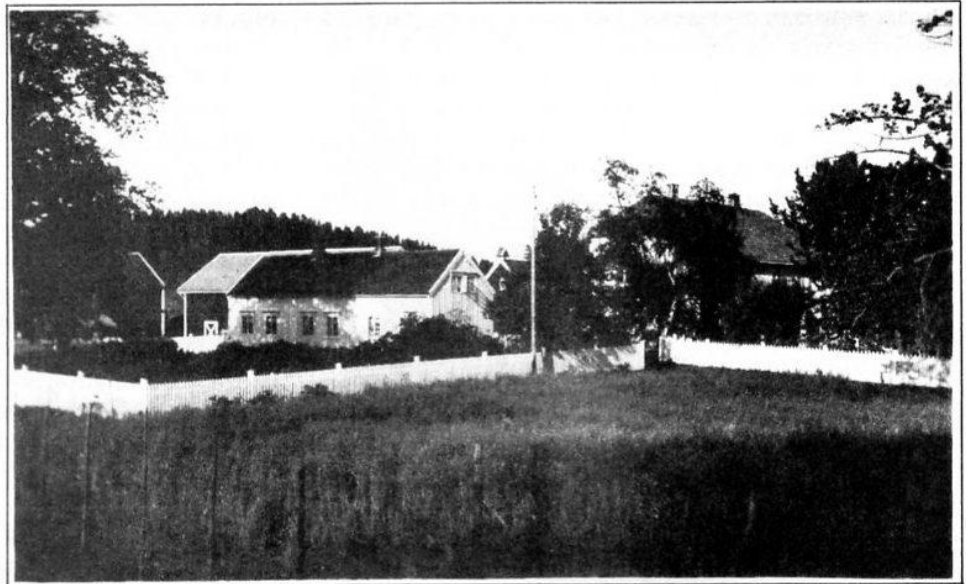
Lars L. Forseth sen.
(formann)

Møyfrid Hallset Skei
(sekretær)

Trygve Vindspøll:

I UNGE ÅR PÅ PRESTE- GARDEN

- Perioden 1926 - 1935 -

▲ Prestegarden sett frå kjerkebakken. Foto A. Røske. 1927

1. mai 1926 flytta vår familie frå Tillerekra for å ta over som forpaktar av Klæbu prestegard, og dermed byrja den perioden eg skal omtale i denne vesle artikkelen.

Vi kom til tomme hus, og det vi hadde med frå Tillerekra, var heller lite. Det vart ei travel tid for dei som hadde hovudansvaret. Det burde vere full buskap, – slikt krev omtanke og tid –. Jordvegen var stor nok til å fø fulle fjøs, og det vart snart tradisjonell gardsdrift med kyr, sauer, griser, høner, og trekk-krafta var hestar. Vi måtte ha tre i talet.

Mine første år i Klæbu var å gjere ferdig folkeskolen. Det vart to år på Sletten skole, med lærar og klokkar Ole Aune på kateteret. Han var ein glimrande historieforteljar; og så var han politiskar. Vi gutane syntest godt om at Aune representerte på fylkestinget. Skolepultane vart da flytta ut, og inn kom sløydbenker, verktykiste, material og Ingvald Sellesbakk.

Plikter – dugnad – samarbeid.

Storparten av tida var fylt opp med å ta del i arbeid som føre fell på ein gard. Dette vanlege arbeidet skriv eg ikkje om, men tek heller fram noko som kan ha interesse for ettertida, så går det ikkje heilt i gløymeboka. Om somrane gjekk kyrne våre på beite i Prestegardsmarka og Finnmyra, og hestane gjekk i Hesttrøa. (På begge stadene står no nybygde heimar side ved side). Vedhogst var eit viktig arbeid om vinteren. Veden vart hoggen delvis i Prestegardsmarka og i åsane opp under Svarthammaren. Det var ikkje så radt små «lunnar» som skulle til for å halde både prestelåna og paktarbustaden med varme. Vedfyring var einaste oppvarmingskjelda da.

Dei første åra vi var på prestegarden, var det mykje pliktarbeid med kjøring av grus til vedlikehald av vegane. Prestegarden hadde stor skyldmark, og pliktarbeidet var fordelt på gardane etter skyldmark. Det vart mange dagsverk med hest og kar kvart år. Grustaket i

desse åra var ved Nedstu, og grusen skulle brukast på vegstrekningen frå Tanemsbrua til Hesttrø (Strøket) og innover til Lysklett. Med hestetransport var dette eit drygt arbeid, og det var ei stor lette etter kvart som lastebilane overtok. Mjølkekjøringa var og eit slikt sams løft. Prestegarden var i kjørelag med Hjellien, Torva, Haugum og Lilleugla. Mjølka vart dagleg samla frå gardane og frakta inn til meieriet på Aune. Men ein skulle og kjøre mjølka frå meieriet og til ymse utsal i byen. Slik kjøring gjekk på omgang utrekna etter levert mjølmengde. Det var strabasjose turar, og dei få gongane eg var med, grua eg meg for slitet med femtilitersspennene. Da var ruta til Svean og Hyttefossen mykje lettare. Også når det galdt mjølketransporten kom lastebilen og bytte ut hesten i desse åra.

Som paktar hadde vi og plikt til å skyssse presten i hans tenestereiser. Det vart mange turar i året til møte, gudstenester i Tillerkjerka, og det var til gravferder i Klæbu og Tiller. Særlig til gravferder gjekk mykje tid med. Da skulle ein først møte opp i heimen der det var uttaking. Skysskaren til presten hamna som oftast på kjøkenet og fekk ekstra god pleie. Etter uttakinga skulle ein så kjøre til kjerka. Presten hadde sin faste plass i den lange rekke av kjøreyt, – det var bak dei aller næraste pårørande. Etter jordfestinga bar det tilbake til heimen. Om vintrane kunne det bli nokre kalde og hustrige turar for både prest og kjørekar. Når ein var komen litt ut på trettitalet, kom drosjebilen og gjorde det lettare og meir tidsparande for den som skulle reise.

Som vi ser, er den perioden dene artikkelen omhandler, ei brytningstid. Til transport etter vegane vart hesten meir og meir avløyst av bil, men i jordbruket og i skogen var hesten einerådande heile perioden.

Det var vanleg med byttearbeid frå gard til gard. Dette for å utnytte maskinane ein hadde og for å sleppe bruk av kontantar. Slikt dugnadsarbeid – byttearbeid – var særleg brukt når det gjaldt innhausting, trøsking og pressing. Og vi var med på det.

* Eit særleg dugnadsarbeid vil eg minne om. Av og til var det storvask av kjerka. Det gjekk på omgang frå grend til grend. Eg minnest eg hogg ved og fyrte under vassgryta i størhuset på prestegarden for å halde vatnet varmt. Det året var det «innerbyggen» sin tur.

Denne arbeids- og driftsform skapte hopehav og samhald mellom grannane, og hadde mykje trivnad med seg. Dette å arbeide saman gjekk naturleg inn i det sosiale liv i nærmiljøet.

Paktarbustaden vart godt utnytta når ein så stor familie flytta inn. Men vi hadde ikkje heile huset til sjølstendig bruk heller til å byrje med. Eit større rom var avsett for kjerkesøkjande. Herstu (heradstova) vart romet kalla. Her kunne bygdefolk ta inn og stelle seg etter kjøreturen før dei gjekk bort til kjerka. Herstu vart helst brukt av barnedåpsfolk. Men presten hadde og konfirmantførebuing der. Eg var med i kullet frå 1928. Vi var 16 konfirmantar det året. – Ikkje mange når ein tenkjer på at det var fire skolekrinsar i Klæbu i den tida.

Å vere ung i desse åra.

Vi var ein stor søskenflokk – seks i talet. Og vi kom saman med andre store søskenflokkar på gardane i kring. Det var flust opp med jamaldringar. Slik var det lett å komme til Klæbu. Mine foreldre hadde stor vørnad for prest og kjerke, men dei høyrde meir til den frilynde åndsretninga, og det høvde godt for oss ungdomane og for den krinsen vi kom inn i. Å vere ung på prestegarden var likt med å vekse opp på ein kva som helst gard i bygda. Stendig oppfordring om å følgje opp med arbeidet, men lystige og morsame stunder var det og mange av. Eg treng ikkje å underslå at eg lærde både vals og reinlender i fjøset på prestegarden. Men der var og sjansar som gav rik vokstergrunn for eit ungt sinn.

Vi budde nær og hadde mykje med prestefamiliane å gjere. Sokneprest A.F. Andersen med kone og tre barn var der då vi flytta inn på garden. I 1931 flytta dei til Røros, då Andersen overtok soknekallet der. Etter dei kom Arne Skjånes med kone til Klæbu. Dei hadde tre søner. Prestefolka sine ungdomar var vesentleg yngre enn vi var, så samværet med dei var meir på leikestadiet. Sams for alle var at dei likte å vere med å stelle dyr. Å kjøre med hest var storgjævt, så når det var høykjøring var vi å sjå til svært mange. Det hende og at presten – Skjånes – tok del i høykjøringa. Høykjøring, godver og hjelpsame hender høyrer i hop, og takk for det! Når det galdt arbeidet elles fekk eg nok venje meg til å vere ute i all slags ver både vinter og sommar. Og utvaska, bøtt dongery var standard arbeidsklede.

I 1928 vart det nye Ljosheim bygd. Det var stort og fint. Eg vart med i det frilynde ungdomslaget som var den drivande krafta i ungdomsarbeidet i Klæbu da. I eit slikt lag vart ein engasjert på ein særskilt måte. Det var å hjelpe til med møte, basasar og festar. Her møttest folk til festlege samkomer og til dans. Særleg stem-

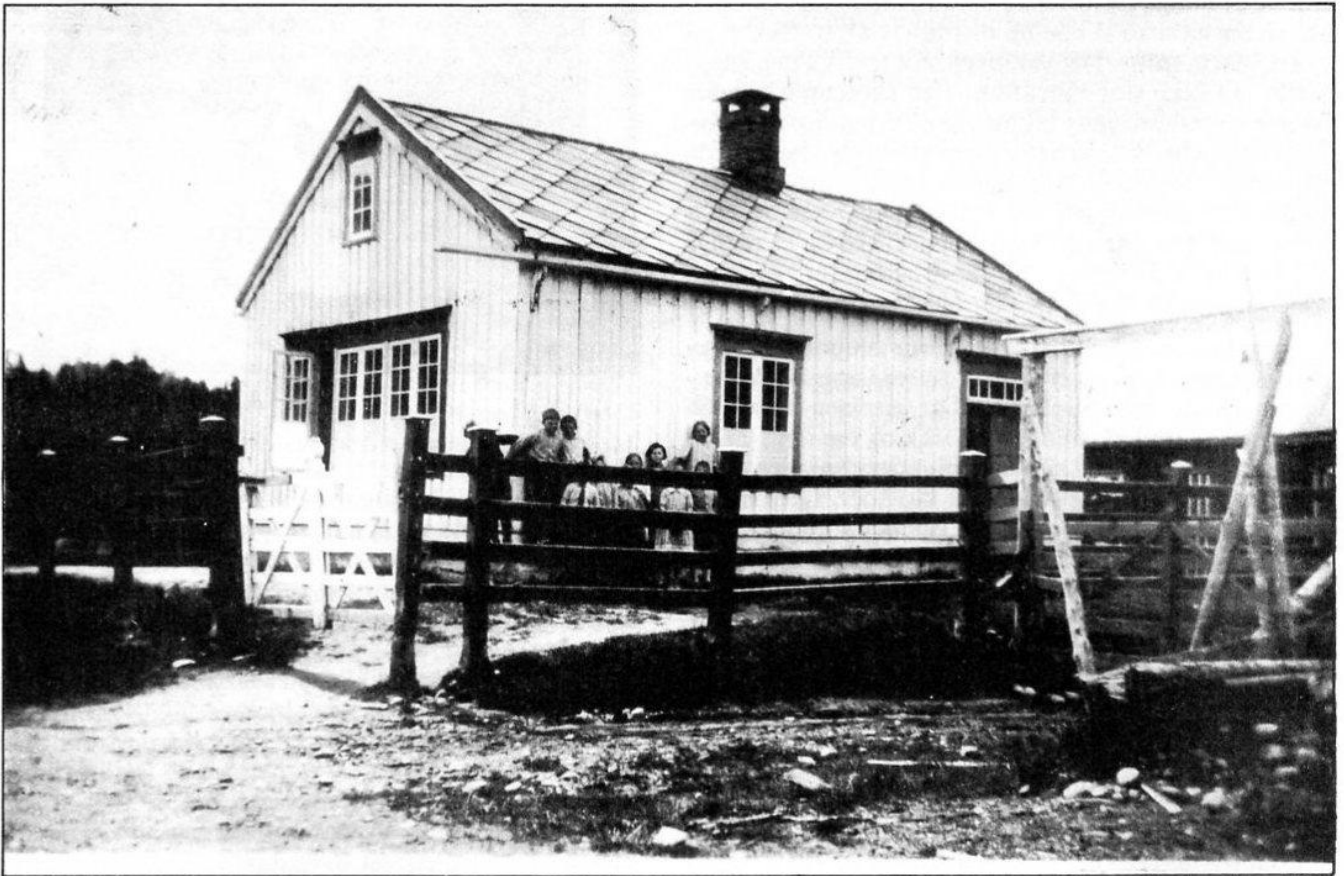
ning var det når amatørgruppa hadde spelstykke på programmet. Aller gjævast var revyane. Da låg det spenning i lufta. Teatergruppa hadde Ola Ulstad som drivkraft, og han løyste den oppgåva fint. Ljosheim var møtestad for ungdom i Klæbu, men det kom og ungdomar frå Tiller og særleg mange frå Bratsberg og Strinda. Korleis kom dei? Det var til fots, på sykkel eller med bil når ein kom ut i trettiåra. Musikken var trekkspel. – Og inngangspengane femti øre, kanskje syttifem. Eg var med i krinsen kring Ljosheim, men der var også ein talrik krins som hadde sentret i Moadalen. I slutten av tjuetåra var det skapt skilje mellom desse husa. Det var politisk interesse i bygda, og dette sette sitt preg på ungdomsarbeidet. Ut i trettiåra kunne ein omgåast på ein friare måte, grensene vart meir viska ut, og vi ungdomane var glade for det.

Innhaldet i den vesle fritida som vi hadde, måtte vi sjølv fylla og nytte som best vi kunne. Bygda har vekslende natur, og det vart mange små turar i skog og mark, eller vi kunne leike med fotball på nyslegne grasvollar. Kvar pinseften samlast mange på Borgapynnten. Sterke karar drog kvist og så var det bålbrekking og det sosiale samværet som det sentrale. Det var triveleg å ta del i livet i bygda.

Dette å bu på prestegarden førte til at vi fekk med mange menneske å gjere. Ein vart vendt ut mot folkelivet. Mang ein gong kunne vi sjå klæbygger eller tillerbygger med høgtidelege steg gå over tunet mot preste-kontoret. Kanskje var det barnedåp, eit giftarmål eller gravferd det skulle avtalast om. Å gå på veg mot preste-kontoret hadde eit særskilt alvor over seg, det var det indre i familielivet det skulle talast om; og personane som gjekk, bar preg av det både i klesvegen og i måten dei steig fram på.

I vår ungdommelege samværeform låg det ein appell til aktivitet. Du måtte sjølv vere med på å skape innhald i ungdomslivet – og det med små økonomiske ressursar. Folk som ser tilbake i tid, snakkar ofte om nett desse åra artikkelen handlar om som magre år. Tida var slik ho var. Eg ber med meg ei strime av lys frå ungdomstida i Klæbu.

Forset skole, våren 1931.

IVAR REITEN: SMÅ GLIMT FRA

FORSET SKOLE

I årene omkring 1930 var det stor arbeidsløshet her i landet og trange økonomiske kår for mange. Krisen rammet også skolen og lærerstanden. Da jeg gikk ut fra Hamar lærerskole i 1927, var det ca. 2000 ledige lærere i Norge, og jeg ble gående uten arbeid i 3½ år.

Gleden var derfor stor da jeg mottok følgende telegram:

«De er ansatt som vikar ved Forset skole i Klæbu. Kan De, så kom straks.» Telegrammet var undertegnet av G. Overvik. Han var den gang lærer ved Rønningen skole og formann i Klæbu skolestyre. Det var en onsdag jeg fikk telegrammet, og allerede førskommende mandg sto jeg på kateteret i Forset skole. Det var den 2. februar 1931.

Lærer Karl Ulstad, som innehadde posten, var syk og måtte således ha vikar. Det var 52 søkere til vikarjobben. Jeg vikarierte i posten til utgangen av skoleåret 1931/32. Lærer Ulstad søkte da avskjed, og lærerposten ble utlyst på konstitusjon. I den forbindelse sto følgende notis i avisa «Nidaros»:

«Lærertilsetting i Klæbu. Då lærar K. Ulstad i summar slutta som lærer ved Forset skule, vart det

gjort vedtak um å konstituera ein lærar i posten for skuleåret 1932/33. Til denne stillinga har meldt seg 77 søkjarar. Skulestyret har tilsett: 1. Ivar Reiten, Sel. 2. Oliver Løvås, Tiller. 3. Johan Krogstad, Horg. 4. Per Husan, Verdal. 5. Lars Uglem, Selbu.»

Sommeren 1933 ble så posten lyst ledig. Da var det 86 søkere.

Forset skole så ikke så veldig imponerende ut. Skolehuset hadde ett klasserom, et lite rom for læreren og en liten gang. Utvendig var huset hvitmalt, men innvendig var veggene umalt. Inventaret i klasserommet bestod av et høyt kateter og en tilhørende langbeint stol, ei bokhylle til å legge saker og ting i som tilhørte elevene og en vanlig stol. To-mannspultene var tunge og solide.

Skolehuset hadde ikke innlagt vann, men det var montert inn en drikkefontene og en vannbeholder på veggen. Det var en lærer Hysingjord som hadde tatt patent på denne drikkefontenen, og den representerte et stort hygiensk framskritt. I mange små skoler utover landet var det nok ennå ikke uvanlig med ei bømte med vann og ei ause til å drikke av.

Elektrisk lys var det ikke, så ei stor parafinlampe måtte tennes i mørke vintermorgener, og ellers når det

var nødvendig. De nederste vindusrutene var malt hvite, så barna ikke skulle bli distrauert av trafikken på veien like utenfor. Det var ingen stor trafikk den gang, i alle fall ikke stor biltrafikk. I en skoletime i første klasse hørte vi en gang bildur ute på veien. En av elevene, Ole Svaan, ikke så helt ukjent klæbygg i dag, sier da plutselig: «Der for'n Nils Åsa.» «Jaså, hvordan vet du at det var han?» spurte jeg. «Æ hørt det på bilduren,» var svaret. Dette skulle tyde på at det ikke var så mange biler i Klæbu den gang. Det var drosjesjåfør Nils Mål-sjøåsen som til daglig ble kalt Nils Åsa.

I oppholdsrommet for læreren var det en komfyr, et bord, et par stoler og et skap. I dette skapet ble undervisningsmateriellet oppbevart. Det var noen enkle hjelpemidler til undervisningen i fysikk og regning, en del plansjer og noen kart til geografiundervisningen. Dessuten sto det ei lav og langstrakt kiste der. I den hadde omgangsskolelæreren i sin tid oppbevart sine skolesaker når han var på flyttefot.

Forset skole var 2-delt, dvs. at skolen hadde bare to klasser. I første klasse gikk de tre første årskullene og i andre klasse 4.-7. årskull. Det var nok en del praktiske vanskeligheter med å ha så mange årskull i samme klasse, selv om barnetallet var lite, gjerne fra 8-12 i hver klasse. Det ble i størst mulig utstrekning drevet klasseundervisning med de minussider det måtte ha. Men i et fag som regning måtte klassen deles i grupper, ei gruppe for hvert årskull. Det kunne nok mange ganger bli travelt for læreren når han skulle gi ei håndrekning til 3-4 grupper i en og samme time. Ikke så sjelden måtte en se bort fra timeplanen og legge praktisk skjønn til grunn.

Barna gikk på skolen annenhver dag, og derfor ble det gitt nokså lange heimelekser. På den måten fikk barna øvelse i å arbeide selvstendig. Om nødvendig fikk de nok ofte hjelp av sine foreldre. Dette var med på å skape interesse for skolen blant foreldrene og å opprettholde kontakten mellom heim og skole.

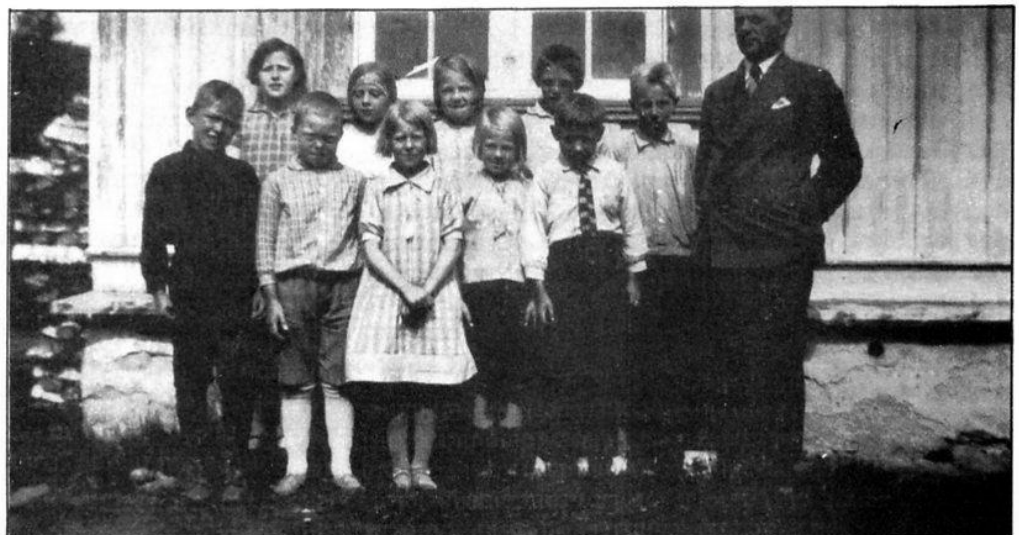
Sløydundervisningen ble gitt i kurs på ei uke ved skoleårets slutt. Pultene måtte fjernes og høvelbenker settes inn i klasserommet. Sløydverktøyet hadde vi sammen med Sjøen skole. Handarbeidsundervisninga for jenter var det lærerinna ved Sjøen skole som tok seg av.

▲ Ljosheim, 17.5.1933.

Det ble gitt karakterer i alle fag både i storskolen og i småskolen. Vi brukte tallkarakterer fra 1 til 4,5, og elevene fikk sine karakterbøker to ganger i året, til jul og ved skoleårets slutt. For avgangselevne var det skriftlig eksamen i norsk og regning. Det var ei eksamensnemnd som ga oppgavene, vurderte besvarelsene og ga karakterer. Skoleåret ble avsluttet med en muntlig eksamen. Det var klasse-eksaminasjon, og barna fikk svare på spørsmål i forskjellige fag. Karakterene var allerede gitt, så eksamen hadde ingen betydning i så måte. Eksamensdagen var tenkt som en festlig avslutning på skoleåret. Det var helst mødrene som var til stede på en slik dag. De ordnet med bevertning, og på den måten ble det mer fest over dagen. Skolestyrets formann, kretsformannen og sognepresten var også gjerne til stede, og det gjorde sitt til at det ble mer høytid og alvor over dagen. Kanskje kunne det også være litt nerver med i spillet, både hos barn og lærer. Avgangsvitnemålene fikk sin høytidelige utdeling denne dagen. Et par dager etter den muntlige eksamen hadde vi en kort skoletur for barna i storskolen, og sommerferien sto for døren.

Fritidsaktiviteter for barna i organiserte former var det ikke. Barna hadde jo fri fra skolen annenhver dag, men jeg tror ikke de hadde noen fritidsproblemer av den grunn. Mange måtte nok delta i gardsarbeid og ellers hjelpe til heime ved siden av leksearbeid og kame-ratslig samvær.

Våren 1931. ►

Skolebibliotek fantes ikke, og skoleidretten kom inn i skolen først senere. Mange barn hadde lang skolevei, og det kunne være strabasøst for 7-åringer, og andre også, å ta seg fram vinters tid. Det ble kanskje en slags erstatning for manglende gymnastikkundervisning.

En gang for året var det legeundersøkelse av skolebarna. Noen dager i forveien hadde helsesøstra målt og veid barna og tatt pirquetprøve av dem. Skoletannrøkt var det ikke.

Foreldremøte i vanlig forståelse hadde vi aldri. Men to ganger i året var foreldrene og andre samlet til fest i skolehuset. Den ene gangen var når vi hadde julefest. I skolen begynte vi i god tid før jul med å forberede festen. Barna ville svært gjerne få delta i underholdninga. Det kunne være forskjellig slags underholdning, men særlig var det populært med sketsjer og små skuespill. Oppmøtet på julefestene var bestandig overveldende, og det lille klasserommet var helt sprengt. Mødrene hadde med smørbrød og kaker, og de sørget også for at det ble servert sjokolade til maten. Som oftest var sognepresten til stede og holdt en tale til barna.

Det andre «foreldremøtet» var den årlige skifesten med premieutdeling. I all enkelhet ble det hver vinter holdt skoleskirenn for guttene. Jentene var med som tilskuere og heiagjeng. Vi hadde både hopprenn og langrenn, og interesserte foreldre hjalp til med arrangementet. Den påfølgende lørdagskveld var det så skifest i skolehuset med premieutdeling og underholdning av barna. Denne sammenkomsten var også omfattet med stor interesse både av barn og foreldre.

Klæbu hadde ved folketellinga i 1930 1203 innbyggere, og bygda var delt i 4 skolekretser: Rønningen, Slette, Sjøen og Forset. De tre førstnevnte kretser hadde 3-delte skoler. Forset var, som tidligere nevnt, 2-delt. Det var til sammen tre mannlige og to kvinnelige lærere i Klæbu den gang. Lærerne hadde en representant i skolestyret. Han ble valgt på et lærerlagsmøte under ledelse av skolestyrets formann, og han hadde samme rettigheter og plikter som de kommunestyrevalgte medlemmer av skolestyret. Ordføreren og sognepresten var selvskrevne medlemmer av skolestyret. Sognepresten skulle ellers føre tilsyn med undervisninga i kristendomskunnskap, og i den anledning besøkte han skolene et par ganger i året.

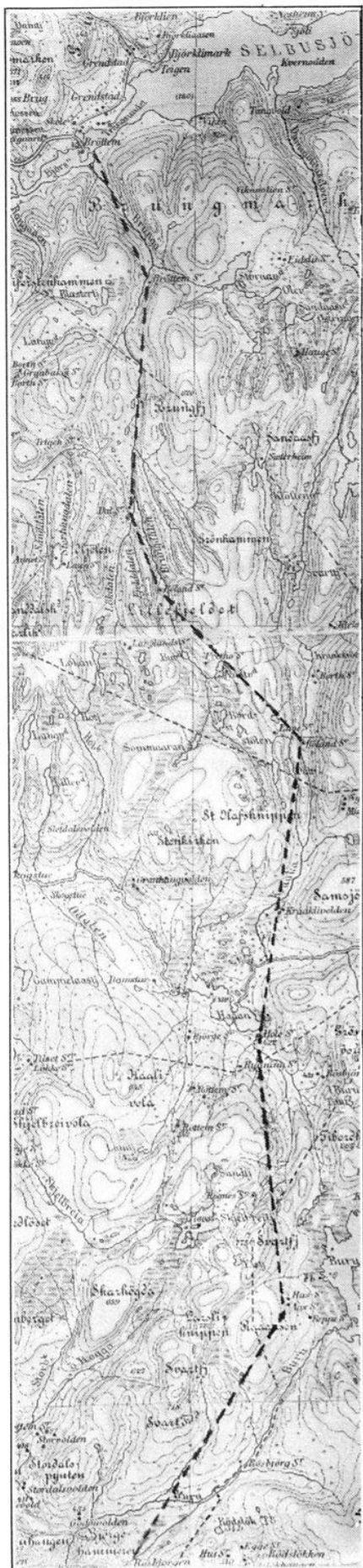
Lærerposten ved Forset skole var på 18 uker storskole 16 uker småskole. Undervisningstida pr. dag var 6 timer i storskolen og 5 timer i småskolen, og ukeløna var henholdsvis 60 kr. og 50 kr. Som vikar hadde jeg altså en årslønn på 1880 kr. Et rikstillegg på 600 kr. pr. år og alderstillegg etter 3, 6, 9, og 12 års tjeneste, hvert på 300 kr., var bare for ansatte.

I 1936 ble det ny kretsregulering i Klæbu. Den gamle Forset krets ble slått sammen med Svean, og ny skole ble bygd på Tulluan.

Dømt ut i fra vår tid, var det under primitive forhold jeg begynte mitt virke som lærer ved Forset skole. Men barna var flinke og greie, og disiplinproblemer eksisterte ikke. Foreldrene var positive og samarbeidsvillige, og alle kjente alle. Jeg vil alltid minnes disse åra med glede.

Våren 1931.

▲ Mobiliseringsruta fra Brøttem til Gaudalen.

APRIL 1940:

MOBILISERING I KLÆBU

Av John Aas.
Ill. Marit Kleiven

Den 13. april 1940 var det innkalt til møte i Klæbu herredsstyre i det gamle Kommunehuset.

Til behandling forelå 2 saker i forbindelse med krigssituasjonen som landet var kommet i den 9. april.

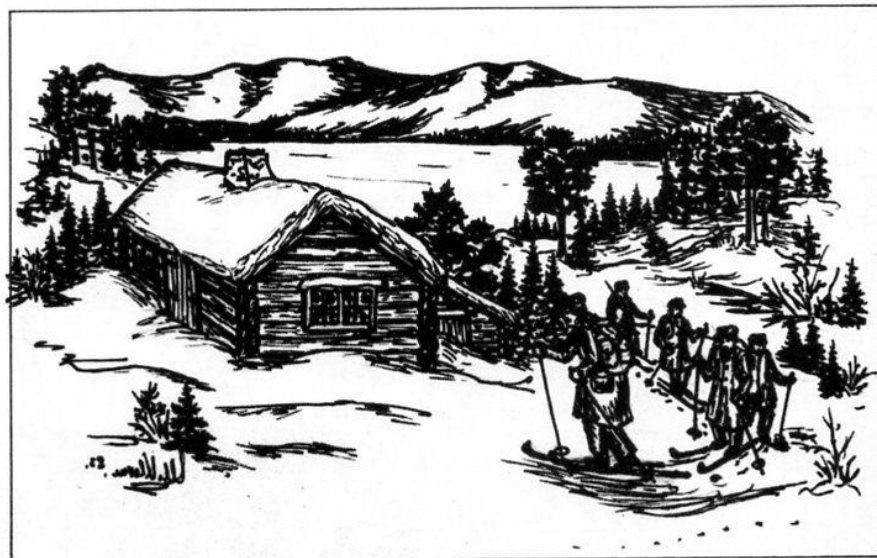
Ørdfører John E. Nervik skulle lede møtet. Lensmann Ingvar Asphaug var også tilstede.

Før møtet ble åpnet, ba varaørdfører Ludvik Røstum meg bli med ut på gangen. Han meddelte meg at regjeringen hadde varslet full mobilisering og at han nå ga meg beskjed om å møte på Tanem Øvre som samlingssted snarest mulig i dag. Han opplyste videre at det var sendt folk rundt i bygda for å forkynne mobiliseringsordren.

Jeg sa fra at jeg ikke hadde eksersert på grunn av at jeg var blant den 1/3-delen som ble fritrukket for eksersis. Jeg fikk til svar at alle menn skulle møte opp etter den beskjed de hadde fått.

Vi gikk så inn i møtesalen igjen, og jeg sa fra om at jeg straks måtte forlate møtet som enda ikke hadde begynt. Alle tilstedeværende kom da og tok meg i handa og ønsket meg alt godt slik situasjonen var.

Utenfor Kommunehuset kom formannskapssekretær Karl Villmo etter og ba meg ta med et brev som skulle overleveres til norsk offiser dit vi kom, og brevet måtte ikke komme i hendene på andre enn norske offiserer. Og hvis jeg kom opp i en vanskelig situasjon, måtte jeg tilintetgjøre det, om nødvendig spise det opp. Jeg tok så fatt på heimveien over Staggån og fram til

Grendstad hvor vi den gang bodde. Der fikk jeg straks høre at Peder Storsve hadde vært der med mobiliseringsordre til min bror Olav. Sjøbyggene skulle samles på Brøttem for å bli transportert til Tanem, hvor alle mobiliserte i Klæbu skulle samles.

Ut på kvelden kom Peder Marstad med sin lastebil til Brøttem med beskjed fra lensmann Asphaug om at det var rykter om at tyskerne var på vei opp Sjøla mot Klæbu. De mobiliserte mannskapene måtte gå over fjellene til Gauldalen, og jeg som forhenværende singsåsbygg, skulle lede mannskapet som kjentmann. Videre hadde Marstad med et solid brekkjern og beskjed om å ta oss inn på hytter eller setrer hvis det var nødvendig. Omtrent alle menn som hadde møtt på Tanem, var forsvunnet der på grunn av ryktet om at tyskerne var underveis til Klæbu.

Da klokka var ca. halv ti, startet vi fra Brøttemsnestet. Det var overskyet og mørkt. Mange av de nærmeste slektninger og kjente var møtt fram, og stemningen var nok ikke så høy, for ingen visste i denne stund om man fikk se hverandre igjen.

Mannskapet var: Ola Warmdal, Ole P. Eggen, Olav Aas, John Aas, Klaus Brøttem, Nils K. Grendstad, Reidar K. Grendstad, Ingvar Østlyng, Ole Lettingvold, Arne Lettingvold, Oskar Meland, Kristian Johansen, Torbjørn Bostad, Nils Røv og Johan Dragsten.

Vi tok så fatt på bakkene langs Brunga opp mot Leikås etter veien til Brøttemsetra. Det var ikke så greit for enkelte å gå på ski i mørket, med en del oppakning og utrenet på ski som mange var. Jeg for min del var så heldig å være aktiv hopp- og langrennsløper og således i bra form.

I elleve-tida kom vi fram til Brøttemsetra, og siden eieren, Klaus Brøttem, var med, låste han opp budøra. Snart var det varme i ovnen, kaffe og nistemått på bordet.

Neste morgen måtte Arne Lettingvold returnere heim på grunn av en bronkitt han hadde pådratt seg i militærtjeneste nylig på Værnes.

På formiddagen ble det snakket om hva vi videre skulle foreta oss. Det var klart at vi måtte gå videre mot Singsås etter mørkets frembrudd, for i dagslys kunne vi bli et lett bytte for fiendtlige fly. Og vi måtte passe på å gå i samme løype fordi mange skiløyper ville være farlig, særlig når de stoppet ved hytter eller setrer.

Videre ble det spørsmål om hvor det var blitt av mannskapet ellers fra Klæbu. Det ble til at Ole P. Eggen og jeg skulle ta en tur ned i bygda for å undersøke litt om dette. Vi to rente så ned fra setra og tok kontakt med Arnt Engum ved Brøttem. Men han hadde ikke hørt eller sett noe til «nerstaggåbyggene». Med denne opplysningen gikk vi så opp til Brøttemsetra igjen.

Vi ble så enige om at vi bare hadde å fortsette mot Singsås. Et spørsmål ble diskutert: En tysker som hadde oppgitt at han hadde rømt fra Hitler-Tyskland før okkupasjonen av Norge, holdt til i Brøttem sine lille hytte på Stabbmarka. Han gikk under navnet Heinz og hadde vært på et møte i Folkets Hus hvor han bl.a. hadde beskrevet forfølgelse og straffemetoder mot ikke-nazister i Tyskland. Møtet var arrangert av Svean Arbeidsmannsforening. Det var noe mistenkelig med

denne rømlingen, fordi han stadig møtte opp når rutebilen kom eller gikk. Var han en spion med radiosender for de tyske tropper?

I skumringa brøt vi opp fra setra og gikk langs Brunga til Dalsvollen hvor vi tok en liten rast før vi fortsatte mot Bollandsetra ved Kråkfjellet.

Det var underlig å sjå et mannskap på ski i store vinterfrakker og ryggsekker i h.h. mobiliseringsordren. Det var overskyet vær, men litt grått måneskinn, så en skimtet litt av terrenget.

I nærheten av Bollandsetra fikk jeg plutselig se at mine skibretter sto i lause lufta, og det var nære på at vi gikk utfor en bratt snøskavl i en djup bekkedal. Snart kjente vi lukt av fjøs, og vi kom fram til Bollandsetra som eides av Ola J. Bolland i Flå. Her tok vi oss inn for overnatting. Denne setra var godt utstyrt med byggmel og spekeflesk, noe som kom godt med da enkelte ikke hadde tatt med mat for mer enn en dag.

Neste dag gikk ferden videre så snart mørket falt på, langs Kråkbekken og over Håsjøen. På Holvollen ved sjøen tok vi en liten rast, og i tretida kom vi fram til setergrenda ved store Burusjøen, og der tok vi oss inn på setra som eides av Peder Aas på Kotsøy.

Neste dag gikk Ole P. Eggen og jeg ned på Kotsøya for å kontakte militære myndigheter, om de var å finne der, og samtidig kjøpe inn noe matvarer til mannskapet. Vi fikk greie på at nærmeste offiserer var på Røros. Vi så en lastebil med norske soldater, mer eller mindre i uniform, kjøre i retning Støren.

Sammen med 10-12 trondheimskarer som også var kommet over fjellet til Kotsøy, ble vi servert middag på «Elvenhouse» ved Kotsøybrua.

Kotsøy Samvirkelag var utsolgt for de varer vi ønsket å kjøpe. På vei derfra traff vi Tomas Talsnes, en gårdbruker jeg kjente. Da han fikk høre at vi var en del mann ved Burusjøen som trengte matvarer, og at Samvirkelaget ikke kunne skaffe disse, sa han at vi måtte ta det litt med ro, så skulle han tenke litt på dette. Ca. 1½ time senere kom han med 9 brød (kakuer). Han hadde ringt rundt til de nærmeste gårdene og fått dette gode resultat.

Neste dag sendte Kotsøy Samvirkelag et sauslakt opp til oss, samt poteter, kål og noe tobakk, uten å kreve betaling for varene. Dagen etter satte vår utmerkede kokk, Reidar K. Grendstad, i gang med færikålkoking.

Vi ble enige om å holde oss i ro ved Burusjøen inntil videre. Av bygdefolk var vi blitt kjent med at tyskerne var kommet til Støren. En dag kom bilselger Matheson-Brun opp på setra. Han var en slags «sivil offiser» i Singsås. Av ham fikk vi høre at Støren stasjon var bombet, og at tyskerne hadde styrker der.

Samme kveld kom Hans Koth sen. og en annen mann og varslet at det var sett lyssignaler på Samsjøen, og at det sannsynligvis var sluppet fiendtlige fallskjermssoldater der.

Vi gikk da straks til nærmeste gård, Rødsløkken, og satte ut vakter mellom Rødsløkken og fjellet Kleppen. Men da ingen tyskere ble oppservert ut over natta, dro vi til nærmeste seter, Buruvollen, som tilhørte Bernt Rødsbjørgen. Fra denne setra satte vi ut vakt dag og natt oppe på Kleppen hvor det var god utsikt mot Buru-

sjøene, Samsjøen og fjellene rundt disse. Vi holdt samtidig kontakt med folk på Kotsøy.

Da vi i løpet av ei uke ikke fikk forbindelse med norske militære, men bare med den sivile Matheson-Brun, fant vi ut at alt var for vilkårlig og uten plan og noen form for ledelse, og vi ble etter hvert enige om å returnere til Klæbu.

Tilbaketuren gikk over to netter, om dagen lå vi på Bollandsetra. På Leikås tok mannskapet fra Hyttefossen - Tanem leia mot Løksmyrene og Målsjøen, mens resten av mannskapet rente ned til Brøttem.

Historien fra april dagene i 1940 er ikke en historie med noen form for helteglorie. Men da det så vidt meg bekjent ikke før er gitt noen beskrivelse av denne delen av mobiliseringen i Klæbu, kan det kanskje være av interesse for bygda at historien friskes opp 43 år senere.

En kan vel si som det sies i Terje Viken:

«Best var det kan hende det gikk som det gikk -».

DEN GANG LANDEVEIS-LOKOMOTIVET VAR PÅ TALE I KLÆBU

av Kristian Engan

Fra prøven med landeveislokomotivet, med godsvogn og passasjervogn, som W. L. Roede ville bruke på ruten fra Lillehammer og nordover gjennom Gudbrandsdalen i 1871.

Norges første jernbane ble åpnet i 1854 mellom Kristiania og Eidsvoll. Dette ble en suksess og jernbanekravene begynte nå å strømme inn fra flere kanter av landet. Statens vegbudsjett ble redusert til fordel for jernbanebyggingen. Vegenes primære oppgave ble etter hvert å støtte opp under jernbanene, d.v.s at vegbyggingen først og fremst skulle tilgodese de industriområder og større bosteder som kunne skaffes vegforbindelse til nærmeste jernbanestasjon.

For Klæbus vedkommende ble opparbeidelse av vegen Heimdal - Brøttem tatt med i en slik plan og vegen ble i sin helhet opparbeidet med statsbidrag.

Etter at Hyttefossen sagbruk kom i drift i 1874 søkte firmaet A. Huitfeldt & co. om amtets tillatelse til å trafikere vegstrekningen Heimdal st. - Hyttefossen med landevegsløkomotiv som trekkvogn av hensyn til sine transporter. Dette ble karakterisert som en dristig plan dengang. Søknaden ble behandlet av «Den almindelige Komitee» som den 23. juni 1875 avgav følgende tilrådning til amtsformannskapet:

«Forsaavidt betryggende Forebyggelsesmidler kan tilveiebringes for, at ikke særegne Farer for den øvrige færdsel indtræder, samt at offentlige og private Interesser forøvrigt varetages, tror Amts-

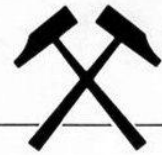
formandskabet at burde anbefale at Landeveislokomotiv benyttes på den Veistrækning som omhandles i det fremkomne Andragende.»

Ferske erfaringsrapporter med landevegsløkomotiv fra andre steder i landet var imidlertid sterkt kritiske. Vegene, som var svake, smale og bakket, ble sterkt skadet av slike tunge og stive kjøretøyer med grovt dimensjonerte jernhjul. Farten lå mellom ½ - 1½ mil pr. time, alt etter forholdene. «Et monstrum av dimensjoner og tyngde», ble det sagt. Ulempene forøvrig med disse lokomotiver var også store og klagene fra brukere og beboere langs kjørerutene var mange. Særlig var møting besværlig, derfor ble det bestemt at på veger hvor møting ikke kunne foregå uhindret, skulle en «forridder» kjøre minst 200 alen foran transporten for å varsle event. møtende.

Insenderen kjenner forøvrig ikke til at lokomotivdrift mellom Heimdal st. og Hyttefossen kom igang. De nedslående rapporter fra andre steder virket trolig skremmende.

Landevegsløkomotivet hadde allerede utspilt sin rolle her tillands. Dermed var det duket for neste trinn i utviklingen - automobilen.

BYGDASMEDER I KLÆBU

Så langt tilbake som bygdas historie er gransket og nedskrevet, fra midten av 1600-tallet, finner vi opplysninger om bygdasmeder helt opp til vår tid. Det er m.a.o. et håndverk som har hatt en vedvarende tradi-

sjon i bygda i omlag 400 år, ja ganske sikkert mye lenger. Ved å bla gjennom Klæbuboka, bind II, (Ola Tulluan), finner vi flere som er nevnt ved fornavn. Det er trolig de dyktigste som er blitt husket til våre dager.

Eller Beskrivelse herav:

1. Ploue med Skaffel, Finkelt og Jernhans eller hale Anders Langde	Kr 48. oo.
2. Ploue med Skaffel og skingel - se medfølgende Skitse	" 38. oo.
3. Ploue med Skaffel og skingel	" 32. oo.
4. Ploue med Skaffel og skingel, besignet for Trest,	" 26. oo.

Til minne herav skal si i fornaldigens eller Beskrivelse og med Konstantiniers forf. af disse Plouer, naar Skilt, hvor de skulle afkøbes, opprives eller ogsaa skulde tilkomme de nedkommende Besidder, med et betydeligt af Løbet. Det maa i muldise skv det -

*John Nilsen Olsen
Fæmndas om Trestadhyem, 1887
Plouene garanteres.*

Vi vet at det var smie på hver gård av litt størrelse, men det var heller ikke så sjelden at også husmennene var godt inne i smedhåndverket, og disponerte sin egen smie på plassen. Ellers var husmennene kontraktsmessig forpliktet til å utføre smedarbeider for hovedbruket, såfremt de var dyktige nok. Selv i naturalhusholdningens dager var det nok flere som hadde smedhåndverket som hovedervert. Bygdasmedene var grovsmeder først og fremst, arbeidet ble utført med enkle hjelpemidler.

Alle gårds- og kjørerredskaper ble beslått heime på gården. De fleste skodde sine hester sjøl, og denne kunsten var det mange som lærte under militærtjenesten helt til 1950-årene.

De flinkeste gav seg i kast med større oppgaver, f.eks. låssmeder, og etter disse finnes det produkter overalt i Klæbu.

De eldste smier her i Klæbu var laftet opp av tømmer og tekket med never og jord. Disse husene ble en lun arbeidsplass vinters tid. Som oftest var smia bygd sammen med tørkhuset, og en kunne således nytte samme røykpipe både til smiavlent og tørkhusovnen.

Det er flere eksempler på denne byggemetoden i Klæbu. På Nordset står det enda et slikt kombinasjonsbygg. Dette er fra midten av 1700-tallet, men er nå i svært dårlig forfatning, og har neppe bevaringsverdi. De best bevarte smier finnes fortsatt på Forseth Nedre, Haugum og Grendstad. På Målsjøåsen er selve smia av reisverk med et tilbygg av tømmer, som brukes som snekkerverksted.

På bygdemuseet er det en liten smie bygd av reisverk, og den har vært i bruk fra rundt århundreskiftet. Smiavlent og overtrekkspipa var som oftest murt opp av skifrig stein, men en finner også eksempler på at røykpipe var bygget av bord eller jernplater. Gulvet var av jord, sjelden av treverk. Alt inventaret i smia var praktisk plassert, hvor essa og smibelgen hadde en sentral plass. Ambolten var gjerne plassert ved siden av essa, montert på en trestabbe og i passe arbeidshøyde.

Av nødvendig inventar for øvrig, nevnes skruvstikka, kasse for kull og en uthulet trestokk for kjøle- og herdevann. Det hele var plassert rundt veggene, slik at det sto mest mulig laglig til for smeden, og slik at det ble god arbeidsplass for hesteskoling og redskapsoppbyg-

ging inne i smia. Det viktigste håndverktøy for en grovsmed var først og fremst forskjellige typer hammere og tener, det var obligatorisk verktøy som vi med sikkerhet kjenner til var brukt av klæbusmedene. Ellers ble verktøyet forarbeidet av smeden sjøl etter behov. Hvis smeden skulle gi seg i kast med mer avanserte arbeider, måtte en anskaffe spesialverktøy, men de gamle bygdasmedene måtte hjelpe seg sjøl som best de kunne med primitive hjelpemidler.

Det er ikke mye vi vet om de eldste smedene som nevnes i Klæuboka. Vi vet noe om personalia og hvor de bodde og virket. Om deres ferdigheter finnes det bare få opplysninger, men de som er nevnt, må en gå ut ifra var meget habile i sitt yrke. De gamle smedene nevnes som bygselmenn eller husmenn, i nyere tid (fra ca. 1800) som gårdbrukere, eller de hadde smia som hovedyrke og var smeder av profesjon.

Jon Smed bodde på Smedplassen ved Rønningen. Hans sønn, **Peder Jonsen** (1668-1719) var smed og drev Storugla.

Peder Endresen (1634) var bygselmann på Moen. I 1675 smidde han utstyr til Tillerkirka, trolig smijerns lysekroner m.m.

Hjulmakeryrket var nokså spesielt, og som sikkert de beste ga seg i kast med. Vi kjenner ikke til mange tradisjoner i tilknytning til dette yrket. Foruten at de laget treverket, beslo de også sine produkter sjøl. **Eskel Bersvensen Devle** (1774) var hjulmaker. Han kjørte seg ihjel på holka i 1823.

Lars Larsen Forseth (1604-1751) nevnes som en dugandes smed.

I 1792 var det besiktigelsesforretning på Hjellien, hvor det er opplistet i alt 13 hus, hvoriblant smie med tørkhus.

Husmann Sven Svensen (1808-1881) hadde smedyrket som attåt næring. Han festet Ny-Eggan i 1852, men var bosatt på denne plassen 4 år før. Han utvandret til Amerika i 1869.

Arnt Hansen Fjærem (1762-1815) var jørtler og kobbersmed. Tradisjonen beretter om at han smidde lysekroner til Klæbu-kirka. Den ble sendt til byen til en som hette Heimbeck til oppussing, og dermed ble den borte.

Haldor Knutsen Moen (1811-1889) var låssmed. Ola Tulluan skriver følgende om han:

«Haldor var ein mann som på mange måtar var forut for sin tid. Det merkelege låset i eit skatoll på Midtre Tulluan har han smidd. Det har 7 krampar og er rådløst å få opp for dei som ikkje har lært det. Derfor stod nøkkelen i skapet støtt. Freista nokon å få det opp, gjekk det galt. Da smalt det i låset som et geværskott. Tradisjonen seier at han tenkte ut mekanismen til låset ein gong han var på bytur. Han hadde tenkt ut korleis 5 krampar skulle lagast, men han ville ha 7. Da han kom til Nordsetsaga, sette han seg på ein stein. Der fekk han løysinga på dei 2 siste.»

Han laga også en plogmodell med vendbar plogfjøl, slik at han kunne pløye til begge sider langs med bakken. Det er ikke tvil om at Haldor var en allsidig og praktisk håndverker.

Han laga også en plogmodell med vendbar plogfjøl, slik at han kunne pløye til begge sider langs med bakken. Det er ikke tvil om at Haldor var en allsidig og praktisk håndverker.

Sivert Andersen Halset (1817-1907) var kjent som plogsmed, men han laget også forskjellige lås. Han fikk skjøte på Ølseteggen i 1852. Han drev smia på helårsbasis, og hadde noe inntekt på bruket. Det er oppbevart en plog etter han på Lia.

I 1853 kom **Nils Johnsen Bybot** (1817-1889) til Lille-sve og kjøpte denne gården. Han hadde sin smedutdanning hos Engelsen på Sluppen, og forpaktet Sundland på Strinda før han tok foreløpig bolig på Moen i Klæbu, og antok etter denne tid Moen som slektsnavn. Nils Johnsen bygde seg smie på Lillesve, og drev med reparasjoner og nybygging av redskaper. I denne smia begynte han å eksperimentere med bygging av ploger, en geskjeft som etter hvert ble utvidet til heltidsarbeid sammen med annen avansert produksjon. Etter hvert ble produksjonen flyttet til Heimdal, hvor sønnen John Nilsen Moen kjøpte eiendommen Kil i 1873.

Hermed var smeddynastiet Moen et faktum, som startet i Flå, reiste om Strinda til Klæbu og til slutt etablerte seg på Heimdal. Far og sønn laget Heimdalsplogen, som er kjent i vide kretser, og som ble framvist på mange utstillinger og tildelt flere utmerkelser. (Mer om Heimdalssmedene i Tillerboka.)

Ole Haldorsen Moen, Lettingvold (1846-1929) var både snekker og smed, men mest kjent som leddoktor, og var en mester til å legge sammen og spjelke armer og bein, foruten at han også var gårdbruker. Hans livsgjerning var preget av allsidighet. Han var prestens medhjelper i kirka.

Jakob Larsen Bromstad (1832-1903) var smed og hjulmaker. Han hadde en sønn, Lars (1874), som også drev som smed. Han bygslet eiendommen Flatheim, men utvandret til Amerika i 1904.

Ole Brøttemsmo (1881-1966) bygslet Flatheim fra 1904, til han kjøpte bruket i 1919. Hans far var Johan Rolvsen (1834-1908). Om han heter det at han var en dugandes smed, men det var altså sønnen Ole som førte tradisjonen videre. Ole gikk i smedlære og smidde en hestesko som svenneprøve. Den er det tatt vare på, og den er forniklet. Han bygde seg smie like ved Rv-704 på Tanemsflaten, med snekkerverksted i tun med gårdsbebyggelsen. Verkstedet ble startet opp samtidig med at han drev bruket fra 1904. Ole laget alle slags gårds- og kjøreredsaker, vogner, støttinger, sleder, og beslo hjulene sjøl. Verkstedet var noe langt mer enn et reparasjonsverksted, for etter hvert som årene gikk, ble det tatt i bruk mer moderne hjelpemidler. I 1920 kom det elektrisk kraft til Tanemsflaten, og det åpnet for en rekke nye muligheter. Det ble anskaffet elektriske motorer for drift av boremaskiner, slipeskiver, essevifte m.v. Rundt 1930 var det inntil 3 ansatte i smia, bl.a. Ole K. Grendstad. Sammen med Andreas Grendstad, Tanem, laget Ole høypresse, jernbeslått i smia på Flatheim. Ole hadde mange navn, slik som Sme'n - Sme'n på Flatin - Ole Sme o.fl. Ole var tydelig preget av sitt

tunge yrke. Han var tettvokst, breiskuldret og litt kusrygget, som er karakteristisk for mange som drev i bransjen. Ole Sme var omtalt som meget dyktig i sitt fag, også utenom bygda. Han var stillfarende og hadde lunt humør.

Ole K. Grendstad Målsjøåsen, var født på Teigrtrøa i 1896. Han overtok Målsjøen i 1934. Han gikk i smedlære hos Ole Brøttemsmo, og han utnyttet sine tekniske ferdigheter på mange måter, både som sagmester, snekker og smed. Han var dessuten en meget god slakter, og bygde sine skytevåpen sjøl. Ole Åsa var dugende til alt han ble satt til å utføre. Hans bror, Reidar, var også en framifrå smed. Brødrene **Ole og Reidar Målsjøåsen** hadde sparsomt med tekniske hjelpemidler. De hadde ikke utstyr for sveising, og må regnes til de siste som drev grovsmedarbeid i Klæbu.

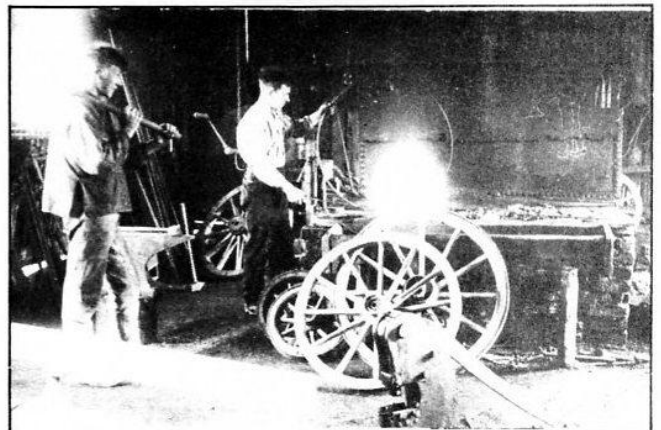
Vi kan spore en myk overgang til mer mekaniske verksteder. **Martin Ulseth** (1911-1981) var eier og driver av gården Ulseth-sanden fra 1918. Hans far, Ole Arntsen (1845-1908) var smed, og etter han fins det flere jordbruksredskaper som er i bygdemuseets forvaring.

Martin fortsatte i sin fars fotspor, men utviklet bedriften etter hvert til å bli et rent mekanisk verksted med sveiustyr m.v. Hans virksomhet omfattet produksjon av gårds- og kjøreredsaker, reparasjon av landbruksmotorer - traktorer og biler.

Olaf Forseth, Lia (1911) var eier av naboeiendommen fra 1941. Han er også en dugandes smed, men hans virksomhet har gått over til mere teknifisert arbeid, og stort sett til å dekke gårdens behov.

I dag er flere gårdsbruk utstyrt med egne verksteder, men disse hører ikke inn under kategorien smedyrket i tradisjonell betydning. **Martin Ulseth og Olaf Forseth** må kunne betraktes som de siste i Klæbu som representerer overgangen fra smed til teknikk.

Ole Svaan

BEATRIX OG NICO JUNGMAN'S REISE GJENNOM SELBU OG KLÆBU

Ola Storhaugen

Den engelske målaren Nico Jungman og kona hans Beatrix gjorde tidleg på 1900-talet ei reise i Norge. Dei reiste med båt frå England til Stavanger og vidare langs kysten til Trondheim. Fru Jungman skreiv seinare ei bok om turen, trykt i Edinburgh i 1905, så norgesturen må ha gått for seg i 1904 eller nokre få år før. Beatrix fortel at ho var så sjøsjuk at det var først etter at ho kom til Trondheim og hadde kvilt ut og ete nokre dagar at ho tok til å fatte interesse for landet. Første kapitlet i boka heiter *Ei trasig reise og der står det*:

Ein rå og kald morgon fann vi ut at vi hadde fått nok av Trondheim og vi sparka lorten av skoene våre og tok toget til Hell. Eg skal avstå frå den billige vitsinga som kan bli gjort om ei slik reise, og berre si som sant var at da vi kom dit var vi temmeleg frosne og vi vart ganske fort gjennomblaute.

Alle stasjonsbygningane var stengde og vi gjekk omkring på måfå medan vi venta på ei kjerre som skulle møte oss og kjøre oss opp til Selbu, der vi hadde bestemt oss for å vera nokre få dagar.

Vi hadde ei skrekkeleg lang reise gjennom storslagen natur oppover på kilometervis. Svært øyde og vilt såg det ut i halvmørket denne fuktige og triste kvelden. Vi møtte ikkje eit einaste menneske på vegen og knapt eit våningshus var å sjå langs vegen.

Ved midnatt nådde vi fram til reisemålet; eit av dei typiske gjestgiveria som finst spreidd over heile Norge, der byfolk som sjølv ikkje har landsted leiger seg inn nokre veker om sommeren. Desse plassane, som er kalla sanatorier, tilbyr fiske og er alltid omgitt av eit herleg landskap.

Den plassen som vi tok inn på var veldreven og forholdsvis rimeleg i pris. Det vesle sanatoriet som vi bod-

de på i Selbu heiter Marienborg. Det ligg fint til på ei høgde ovafor ein svært vakker innsjø, og nye idyllar kom tilsyne same kva retning vi gjekk i. Lufta er perfekt og været er som regel til å stole på i dei få korte sommarvekene.

Det var no midt i august. Vertinna stelte flittig med jordbærsengene sine og viste oss ein fin sort som enno var grøn.

Eg vil tru at dei måltida som vi fekk i Selbu er typisk for heile det nordlege Norge. Frukost, som du får når du ønskjer det, består av kaffe og fløte, egg og forskjellige slags duftande ost. Av ostane hugsar eg namnet berre på to; det var reinsdyrost og geitost.

Middagen er klokka 2. Laks er ein hovudrett. Kjøttet er som regel av sau og er ikkje mykje å skryte av. Viltet, når du kan få det, er bra. Det ser ikkje ut til at folk bryr seg om andre grønnsaker enn potet. Eit høgdepunkt i måltida er rettar av friske bær saman med rikeleg med god fløte. Mjølkk, som er ein vanleg drikk, er alltid skumma.

Brødet har ein eigen smak. Kanel eller karvefrø blir ofte brukt til å sette smak på brødet.

Eit rart brød, som kan vera ganske godt, består av oblatliknande leivar som er atskillig store og som brytes opp etter etaren sitt ynskje. Dette flatbrødet blir servert til alle måltida. Det var som å eta silkepapir uten cellulose. Sjølv om det er vanskeleg å tru at dette brødet har nokon næringsverdi så vil eit norsk måltid utan det vera ufullstendig.

Under festlege tilstelningar blir det foretrekt meir smakelege og mjuke lefser som er verkeleg gode saman med smør.

Det er vanskeleg å få ferskt smør. Som regel er smøret laga på setrer langt til fjells, der krøttera blir haldne om sommaren, og på grunn av varmen blir smøret alt

for sterkt salta før det blir sendt til bygda.

Vi var i ro i Selbu ei god stund, da den einaste måten å komme vidare på var langs ein 100 kilometer lang og smal kjerreveg, og det hørtes ikkje så bra ut. Den einaste måten å unngå dette på var å returnere same vegen som vi hadde kome, og det likte vi enda mindre.

Nico vart sær oppglødd for dei eigenarta lange våningshusa, med torvtak spekka med blomster og i enkelte tilfelle med små tre.

Eg oppdage ei elskeleg gamal kone som fordreiv tida med å strikke merkelege trekanta vottar. Ho hadde vore hushjelp hos ein engelsk familie for mange år sidan og ho kunne snakke eit slags engelsk. Ho likte å fortelja meg om det som ho hadde dreve på med, og det såg ikkje ut til at ho braud seg så mykje om eg förstod det ho sa; og det gjorde heller ikkje eg. Dei to sønene hennar var i Amerika og frå dei fekk ho sendt nok pengar til å ha det forholdsvis bra; i tillegg til det selte ho våttane som ho strikka.

Ho levde åleine i eit langt hus som bestod av eit stort rom som tente alle formål unntatt som soverom. Soverommet var i eit lite kammers bygd inn i hovudveggen.

Bygdefolket i Noreg set pris på fordelane med romsleg plass; men romma inneheld lite inventar. Store bord med føter som kan slåast saman er hengsla til vegen; og når borda ikkje er i bruk blir dei slått opp.

I eit hjørne av rommet er det ein kvitkalka peis med pipe, og dette er uendeleg mykje betre enn dei store jarnomnane som også brukes. Omnane har sine fordelar, men dei er tronge, inndelt i 3-4 etasjar for vedfyring. Kvar av desse omnsdelane har sin eigen temperatur og kan med varsemnd nyttast til tørking og koking. Berre eit ord til åtvaring: Sett ikkje skoene dine til tork i den delen av omnen som er nærast elden.

Ved sanatoriet vårt åt alle gjestene ved eitt bord og vi vart her kjent med bordskikken som gjeld over heile Norge. Når måltidet er over ventar alle på at vertinna skal reise seg, dei følgjer hennar eksempel og høgtideleg bukkar og takkar kvarandre for samværet ved bordet. Denne skikken kunne vi sjå over alt der to eller fleire var sessa ved same bordet; enda om dei var heilt ukjende.

Vi fekk greie på at ved å krysse Selbusjøen på ein gamal dampbåt kunne vi nå fram til ein plass som heitte Brøttem, og derifrå kunne vi halda fram nordover til ein stasjon der vi kunne ta toget vidare.

Vi tok avskil med den trivelege plassen i Selbu og da vi gjekk ombord på dampbåten fann vi ut at vi var dei einaste passasjerane. Ved ein sving på sjøen tapte vi Selbu av syne medan vi på den andre sida av den smale sjøen såg stupbratte lier kledd med tett furuskog.

Sola forsvann og lufta vart kjøligare da båten plutselig stansa. Kapteinen kunngjorde at maskinen ikkje fungerte lenger. Vi forsikra oss om at det ikkje var nokon øyeblikkelig fare på ferde. Men utafor sivilisasjonen i eit lite og gamaldags farty var vi i ein ubehagelig situasjon. Vi låg i ro i 2 timar. Da var det ein av dei tre navigatørane som fekk ein god ide. Det var å undersøke maskinen, noko som tilsynelatande ingen hadde tenkt på før. Etter litt lirking tok båten til å gå att og omsider landa vi i den andre enden av sjøen, svært frosne, svært svoltne og svært forsinka.

Her kom vi til eit gardstun med eit stort våningshus omgitt av mange uthus og det såg lovande ut. Vi vart en-

tusiastisk mottatt av den røslege eigaren, tenarane hans og ein norsk familie som dreiv med fisking.

Eit førsteklasses måltid vart stelt til og til mi store glede brann det lystig i vedomnen i det støre soverommet som var gjort istand til meg. Fiskarfamilien kunne litt engelsk og dei var like lystne til å snakke som vi var til å høyra på.

Neste dag var ein søndag og ved middagsbordet spurte Nico i si fåkunne etter noko å drikke; noko som vart avvist for ikkje noko slikt kunne bli selt på ein søndag. Den snilde fiskarfamilien kom til hjelp. Dei gav oss fortrefteleg vin som gjorde at vi tødde opp i .akksemd.

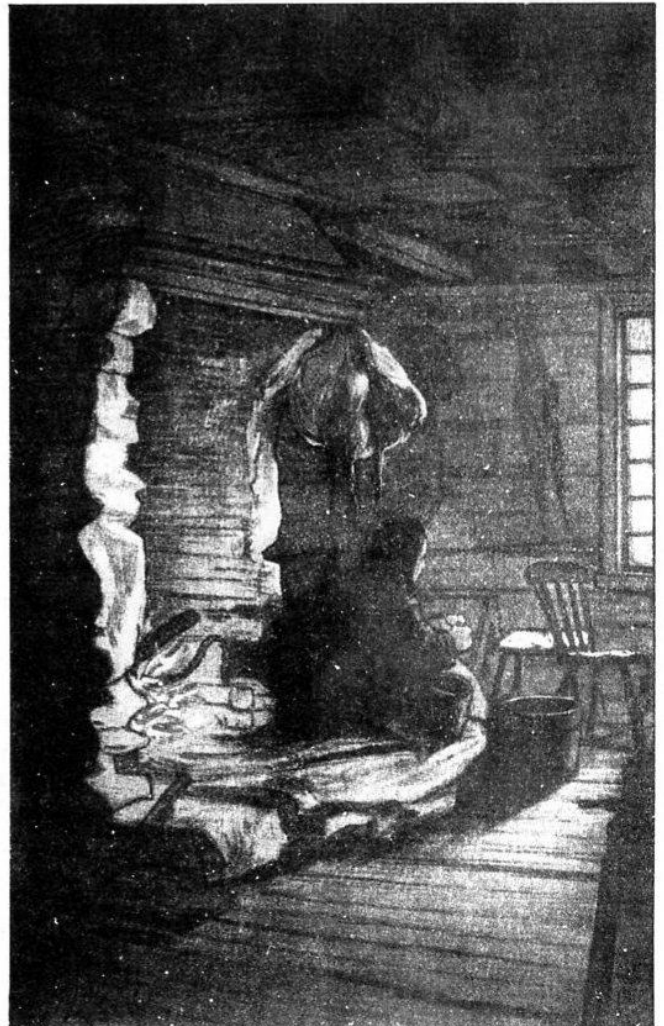
Eg oppdaga at dei var ivrige til å spela whist og gjerne ønska innføring i bridgens problem. Eg gjorde det eg kunne for å instruere dei i ein kort ettermiddag. Truleg vil dei utvikle eit spel for seg sjølv som i neste generasjon fortrengrer bridgen på samme måten som bridgen har fortrengrt whist og solo.

Vi hadde ein sprek hest og ei ganske komfortabel stol-kjerre frå Brøttem til stasjonen, der vi tok toget til vår neste overnattingsstad som var eit vekjent fiskehotell på Støren.

Kjelde:

Nico Jungman: Norway, Edinburgh 1905

▼ Nico Jungman: Tillaging av middagen - eit stoveinteriør fra Selbu.

SLUTTEN PÅ SETERDRIFTA I NORDMARKA, OG LITT OM SETERVOLLER DER

Noen private notater etter muntlig overlevering.

Dette er notater gjort ut fra personlig interesse, for å redde noe av den kunnskapen som fantes om emnet.

På en skitur på Nordmarka påsken -68, da jeg gikk over nedlagte og gjengrodd setervoller, kom tanken: Hva har foregått her, hvilke mennesker har arbeidet og slitt her? Og - fantes det ennå noen som visste beskjed?

Vel, så var det å spørre noen av dem som hadde levd lengst. Man føler seg noe påtrengende når man uten mandat går til folk og spør dem ut. Derfor er ikke nok folk spurt, og heller ikke inngående nok. Men noe fikk jeg vite.

Setringa i Klæbu stod på høyden ca. 1865, med 30 setrer. I 1907 var det 11. Årsaken til tilbakegangen kan være at setringa var svært arbeidskrevende, derfor lønnte den seg ikke lenger - arbeidskrafta var blitt for dyr på grunn av mindre tilgang på den. Fra 1850 til 1900 var det stor nedgang i tallet på gårdsarbeidere i Klæbu - til ca. 1/3. Og flinke budeier var det mangel på. Denne nedgangen skyldes delvis flytting til byen og til Amerika, - delvis bedre muligheter i andre yrker. Meieriene kom i siste halvdel av 1800-tallet, så man kjørte melk til byen. Da måtte man være i bygda og få melka avgårde regel-messig. En viss økning i forproduksjonen i heimemarka fra ca. 1870 kan vel også være en grunn. Dessuten måtte det etter hvert bli et problem å skaffe ved (?).

Jeg antar at setringa i Klæbu ikke startet før ca. 1600, - det var lenge før nok grunnet ødegårdene etter Svartedauden. Det gjaldt visstnok for alle vollene at man slo dem, ikke beitet dem.

LYSKLETTVOLLEN, 2 setrer.

Lysklett nordre hadde seter i 1723, og setringa tok slutt i 1895 eller -96, sa Ingeborg Dragsten Vangsmoen (1881- 1969). Peder Halsetmo (1855-1933) begynte så i 1900, og drev i ett til og med 1930. I slåtten var de (Peders familie) ferdig med seterstedet kl. 9, så gikk de til bygds, slo, og gikk tilbake til vollen og tok kveldsstellet.

Nordre Lyskletts bu har brent ned flere ganger - i 1905, 1925 eller -26 og like får krigsutbruddet. I -67 var det ingen hus igjen, men fra en skitur i 1945 husker jeg det sto ei høybu igjen.

Nåværende hytte tilhører Lars A. Grendstad, og stod ferdig oppført i -80.

Lysklett søndre hadde seter i 1723. De setret der i -91, sa Gustav Svån (1877-1972) og flere år deretter, altså til ca. 1895. Ane Aune (1838-1914), tante til nålevende Sivert f. 1886, var setertaus i den tid Gustav husket.

HALSETVOLLEN

var i drift i 1723. Peder Halsetmo (1855-1933) har fortalt til sin datter, Magnhild Gundersen, at det gikk mot slutten på setringa ca. 1870. Gustav Svån husket bare noen «rønner» fra først i 90-åra. Ny bu ble oppsatt av Martin Selli i 1932. Det var ingen hus der da, bare stoker dekket av jord. Selli hadde 30-35 geiter, men tok også mot ungrøtter. Osten ble kjørt ned og solgt på torvet. Setringa tok slutt i 1946. Det ble for mye slit med veden, og vanskelig å passe geitene nede i bygda om høsten, så de ikke åt korn og annen avling. I -73 ble nåværende hytte satt opp.

SOLEMSVOLLEN,

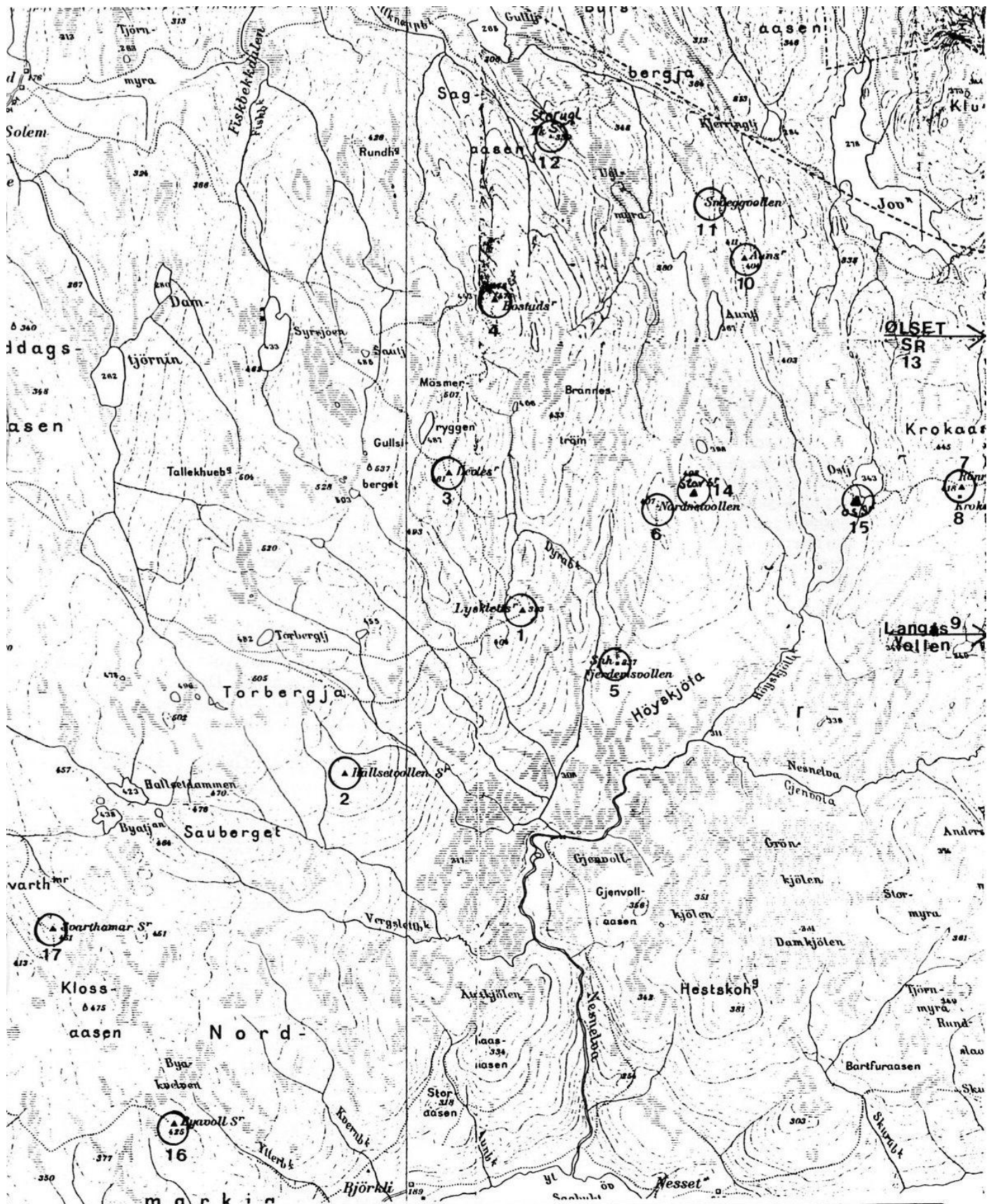
eller som vi i dag helst sier, Devlevollen. Det var 2 setrer, Solem seter og Devle seter.

Solemsvollen er det opprinnelige navnet, for Solem hadde seter i 1723, mens Devle ble fradelt Solem først i 1733. Solemseter er brukt på kart fra 1793, 1865 og 1897. Man skulle anta at Devle fikk seg seter på Solemsvollen like etter 1733. Eierne var brødre.

Gustav Svån gikk på skolen sammen med gjeterne fra Devlesetra. Det vil si at de setret der til i alle fall 1885. Devlebua datt der den stod, for å sitere Gunnar Gundersen (allvitende om Nordmarka, f. 1919). Den rausa altså sammen etter hvert.

Solemseter vet jeg ikke mye om, men bua ble flyttet til Lysklett-vollen i 1921 av Karl Gundersen Nordal. I 1924, da Dragsten-karene drev ut tømmer i nærheten av Fjæremsvollen, og hadde sag der, lånte de bua og satte den opp på Fjæremsvolen. Den fikk navnet Tussebo.

Vi kan ikke forlate Devlevollen uten å nevne Rømkleiva. Gustav Svån fortalte at Bersvend Devle snova der og velta butten med rømme som skulle være til slåttgraut.

1. Lysklettvollen	5. Fjæremsvollen	9. Langåsvollen	13. Ølsetvollen	17. Svarthåmmårn
2. Halsetvollen	6. Nordsetvollen	10. Aunvollen	14. Stavsvollen	
3. Solemsvollen	7. Rønningsvollen	11. Sneeggvollen	15. Osvollen	
4. Bostadvollen	8. Kroksetra	12. Storuglvollen	16. Byavollen	

BOSTADVOLLEN, to setrer.

I 1723 hadde ikke Bostad seter, men i alle fall i 1787. Gustav Svån kunne tenke seg at de setret de siste året i 1887. Seminarlærer Bugge hadde Bostad nordre i 1872-96, han solgte til Flatjord, og da var seterbua med i kjøpet.

Fjatljorbua ble reparert i -25, jeg var selv inne i den bua i påsken -42. Den ble revet i -42 eller -43 og satt opp på Bjønnskallen, og Gunnar Gundersen satte opp nåværende Flatjord-bu av nye materialer i -43 eller -44.

FJÆREMSVOLLEN

Fjærem hadde seter i 1723. Gustav Svån husket bua fra 1890. Taket var da dårlig. Fjøset var borte. Muligens en av de vollene som først ble nedlagt, samtidig med Osvollen og Sneeggvollen - skal vi si i 1870? Vollen er bevokst med tett og stor granskog i dag, men i 1890 var den åpen. Bua lå helt oppe i myrkanten, og tomte sees godt ennå, inne i tett skog. Magnhild Gundersen kunne ikke huske hus der i 1905.

Høsten -24 satte, som tidligere nevnt, Dragstenkarene opp bua Tussebo på vollen. Peder H. Dragsten (1902-73) fortalte at det under krigen tidvis bodde en mann der med radiosender. Denne mannen hadde også bygd seg en barhytte, dit han hadde bragt en liten ovn. Det var vel som reserve i tilfelle han følte det var fare på ferde.

Første gang jeg var ved Tussebo på barmark etter krigen, var i august -68. Da var bua sammenrausa, - en haug med mørkent tømmer. Fra Gjenvollhytta er det lett å se hvor vollen lå, den frodige granskogen viser det.

NORDSETVOLLEN

stammer fra midten av 1700-tallet, og lå i åsen nord-øst for Lysklettvollen, på andre siden av myra. Setringa var slutt får Gustav Svåns tid.

Magnhild Gundersen fortalte at det var hus der ca. 1905, men forfallet var tydelig. Hennes sønn Gunnar husker ikke hus, men at vollen var bra åpen ennå i slutten av 20-årene. Min far mente at vollen var tilgrodd med trær i julestørrelse og vel så det i 1936. Nå er vollen gjengrodd med gran og bjørk, den gir delvis et park-aktig inntrykk.

RØNNINGSVOLLEN, 2 setrer.

Rønningen hadde ikke seter i 1723, men i 1787. Det var regelmessig setring fram til gårddelinga i 1903, kanskje til 1910, senere noe mer uregelmessig. Siste året var 1926.

Gammelbua øverst på vollen, restaurert ca. -75, ble satt opp i 1890. En del materialer fra den eldre bua må være brukt, for det er innskrifter fra før 1890.

Jeg gikk over vollen i august -73. Bua var ennå ikke restaurert, så den var nesten uten tak på øversida. Jeg gikk inn gjennom taket, og så meg rundt. Det var sus fra gammel tid, med mange innskrifter. Den eldste var på benken «åvom» bordet, fra 1860.

KROKSETRA

eksisterte i 1723, og de setret til ca. 1895. Gustav Svån sa det slik at de setret der i flere år etter 1891. I august -68 var veggene helt i orden, men torvtaket var nesten borte og sammenrasa. Jeg fant innskrifter inne i rom-

mene, to fra 1810 og en fra 1820. Ellers var det innskrifter fra påskene -37, -38 og -39, den siste fra påsken -49.

LANGÅSVOLLEN

var Torvens seter og var i drift i 1723. Andøl, ikke langt fra Dragsten, drev der lenge, til -25 eller -26. Oppholdsrom var i en ende av bua og fjøs i andre enden.

Herr Warmdal i Dragsten bygde ei enkel bu i reisverk i begynnelsen av 30-årene, for han slo vollen til -48. Sverre Osen eier vollen i dag, og rev bua i -72.

AUNVOLLEN, opp til 1900 kalt Gutustein seter.

Gutustein, etter ca. 1900 kalt Aune, hadde seter i 1723. Setringa sluttet mellom 1895 og 1900. De kjørte produktene med hest og vogn om Jonsvatnet, men ellers gikk de over Sneeggvollen til Bostad.

Vollen sto deretter tom til -16. Samstad var der til -26. De drev med geiter, 70 stk. Rønningen f.eks. hadde sine geiter der. Senere var herr Sæther der til mot -40, uten krøtter. Nåværende bu ble oppført under krigen.

SNEEGGVOLLEN, STORUGLVOLLEN OG ØLSETVOLLEN

Disse setrene lå nord for Bostadvollen, og noe lavere. Sneeggvollen eksisterte i 1723, Storuglvollen i 1787, mens Ølsetvollen er kommet senere. Setringa sluttet vel på disse vollene i 1860-årene. Foreløpig har jeg ikke undersøkt mer om dem.

LITLUGLVOLLEN eller STAVSVOLDEN

var i drift i 1723. Navnet Stavsvolden ble brukt fordi Stav på Leinstrand var der ei tid. Den lå 300 m nordøst for Nordsetvolden, og har tett granskog og mye blåbærlyng i dag. Man ser hvor husa stod, og det er noen materialrester der. Fra 1891 husket Gustav Svån bare noen stokker.

OSVOLLEN

eksisterte i 1723 og lå ved Ostjønna. Hvis vi kommer fra Rønningsvollen og går over bekken fra Ostjønna, lå bua like til høyre når vi kommer opp bakken. Gustav Svån husket at det sto att bare ei nov i 1891, men at vollen var åpen. I dag er alt i hop stor gran.

BYAVOLLEN

Den er en av de to vollene jeg skal nevne på søndre del av Nordmarka. Den var i drift i 1723, og er trolig den eldste av alle vollene, fra ca. 1600? By, fra 1810 kalt Klæbu prestegård, var jo en gammel storgård.

Eggan eide vollen fra 1926. De setret der noen år før -26 og til -31, muligens -33.

Jeg gikk forbi i august -72. Da var bua nesten rausa sammen, men på en vegg stod det at den var bygd av Ole Toresen Eggan i 1904, eller det kunne også leses for -09.

SVARTHÅMMÅRN

Jeg vet ikke om det er en gammel voll, men Håggån og Borgen satte opp hver si bu og hvert sitt fjøs i 1896. Håggån setra i alle fall til -21, og Borgen til -34. Håggån-bua er den samme som fra -96, men er vølt på både før og etter krigen, og er i god stand.

BISKOP PETER OLIVARIUS BUGGE SINE VISITASREISER TIL KLÆBU

Ola Storhaugen

I dei 39 åra dr. Peter Olivarius Bugge var biskop i Trondhjems Stift frå 1804 til 1842 heldt han visitas i alt 238 gonger utafør stiftsstaden. Biskopen førte ei visitasbok og dessuten sendte han offisielle rapportar til det Kgl. Danske Cancellie i Kjøbenhavn fram til 1814, og etter 1814 til den kgl. Norske Regjerings Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Visitasboka har ikkje form som ei dagbok over reisene, men stoffet er samla prestegjeldsvis, slik at kvart prestegjeld som regel har ei side kvar. Visitasboka er ikkje embetsprotokoll, men ei uoffisiell notisbok til biskopens personlege bruk. Det ser heller ikkje ut til at Bugge har rekna visitasboka som ein del av bispearkivet, ettersom han tok med seg boka da han tok avskil frå bispeembetet i 1842.

Etter at biskop Bugge døydde i 1849 vart størstedelen av biblioteket hans seld på offentlig auksjon. Sonen til biskopen, rektor ved Katedralskolen i Trondheim Fredrik Moltke Bugge, tok avskil i 1851 og flytta til Bergen. Før han reiste skilde han seg med ein stor del av sitt eige bibliotek og resten av faren sitt bibliotek. Det vart annonsert i Trondhjems Adressecontoirs Efterretninger at «Latinskolens Pedel, Værdahl, anviser en Samling af værdifulde og vel conditionerede især tyske og franske Bøger, forhen hørende til Biskop Bugges Bibliotek.»

Truleg kom visitasboka med mellom desse bøkene. Visitasboka kom til Statsarkivet i Trondheim i 1894. Visitasboka er eit særprega menneskeleg dokument som like mykje tener til å karakterisere forfattaren som å gi eit bilete av tilhøva i stiftet, slik som det fortona seg for biskopens skarpe blikk.

På Bugge si tid hadde Trondhjems Stift desse prostia:

Dalernes Provstie, Indherreds Provstie, Nummedalens Provstie, Fosens Provstie, Nordmøre Provstie og Romsdals Provstie.

Dalernes Provstie hadde desse prestegjelda: Byneset, Børse, Holtålen, Klæbu, Strinda, Meldal, Melhus, Oppdal, Røros, Støren, Selbu og Orkdalen.

Her tar vi med frå visitasboka det som er skrive om Klæbu:

Klæboe.

Sogneprester:

1797-1833. Jacob Hersleb Darre, f. 1757, d. 1841.

1833-1849. Hans Jørgen Darre, f. 1803, d. 1874,

foreg.'s sønn.

1828-1833 personell kapellan hos faren;

1843-1848 provst, 1949-1860 biskop over Trondhjems stift.

«Den 24de (august 1805) reiste jeg fra Meelhuus til Klæboe, hvor jeg visiterede om Søndagen d. 25de. Jeg hørte Sognepræsten Hr. Darre prædike ypperligt, ligesom og denne Mand, der nu har siddet mange Aar i dette lille Kald, er en af vore agtværdigste Mænd. Ungdommen for hvis Dannelse han troelig sørger, var vel oplyst. Den 26de undersøgte jeg Skoleholdernes Duelighed, som jeg fandt god; samt holdte Bøigde-Commission, hvor alt fandtes i meget god Orden.

Visiterede jeg d. 17. Aug. 1810. Hr. Darre prækede got over de Ord: Tænk paa din Skaber etc. Ungdommen var, som i Aaret 1805, nogenlunde oplyst. Maa-skee Darre er noget efterladet i Opsigten med Skolerne, eller ved at cathechisere. Han roeste Skoleholder Sjølset meget.

Visiteret 3de Gang d. 24. sept. 1820. Hr. Darre prækede sammenhængende over Sabbatens Helligholdelse. Ungdommen var saa nogenlunde. Ovenstaaende Formodning er uden Tvivl rigtig.

Vis. 28. Jun. 1831. Den unge Hr. Darre prækede særdeles smukt og katekiserede ogsaa ret godt. Ungd. var kun maadelig med enkelte Undtagelser.

Aar 1841 den 2den Juli, efterat H.H. Hr. Biskop Bugge havde holdt Visitats i Klæboe Hovedkirke, holdtes Kirkemøde i Præstegaarden ---»

Kjelder:

Oluf Kolsrud, «Biskpevisitasene i Trondhjems Stift 1805-1941», Norvegica Sacra 1936.

Ola Storhaugen, Gaudalsminne 1981.

IKKE FARLIG

Av OLAV GULLVAAG
ill. av ASLAUG TRANHEIM

Olav Gullvaag (1885-1961) var født i Trondheim, men kom til Klæbu i 1892 da hans far ble ansatt som skolemester på blindeskolen her. Han bodde i Klæbu til han begynte på Amtsskolen ca. 1900.

Gullvaag har skrevet flere bøker, skulespill og diktsamlinger. I våre dager er han best kjent som forfatter av «Spelet om Heilag Olav» som hvert år framføres på Stiklestad.

Fortellinga «Ikke farlig» ble første gang trykt i Allers' julehefte «Julekveld» i 1936.

Fra «Julekveld» 1936 (Allers' julehefte)

Dette her hendte for en firti år siden. Og da gikk det ingen bussrute mellom Trondheim og Klæbu. Når personalet på blinde-skolen som i nittiårene var flyttet inn til det berømte gamle seminar, som da var forlagt til Levanger, skulde ha sig en byreise, var det enten å bruke apostlenes hester eller klæbyggenes. Og bøndene var elskverdige. De tok gjerne en med i melkevogna, kanskje to også, var det ikke for mange spann.

Jeg antar at den dagen det her gjelder var far fulgt med Paal Aune eller Sivert Haldet. Far var en sprek kar og lang i kløfta, så han var ikke bange for å legge i vei de to milene uten skyss også, men vintersdag før var ikke som vintersdag nu for tida. Jeg husker vi kunde gå på snøskavlene pløgen hadde lagt op og ta op i telefontråden mens vi var skolegutter. Jeg vet også at far en vinter måtte brette op bislagdøra og grave en veritabel tunnel.

Det var som sagt en vintersdag for firti år siden godt og vel. Far var i byen på innkjøp. Den tid hadde Odin Strøm sitt «Bondelosji» i Prinsens gate, og der brukte klæbyggen ta inn. Det var en praktisk innretning. Det var stallrom der for hestene, en romslig gårds plass for vogner eller sleder, en enkel kafé og attpå sengeplass i riktig «Jugendherbergstil», alt tarvelig og latterlig billig. Et sånt sted var nødvendig i de dagene, for det var ikke bare å levere melka og kjøre hjem igjen. Man skulde utrette sine byærend. Og så stod hestene lunt og godt og nusla i høisekken mens bøndene gjorde innkjøp.

Far hadde en gammeldags diger ryggsekk som skamred både ryggtavla og akslene. Bergenmeisen var ukjent den gangen. På vandringen fra butikk til butikk blev sekken tung og nevene optatte. Og det var en temmelig belastet mann som kom til bondelosjiet i skumringen for å se efter skyss. Å jo da. Kyss mig! - Paal var faren. Sivert var faren. Eidstuheten var borte. Stallromma var tomme. Far satte bøndene ned og pusta ut i avmektig ergrelse. Han spurte sig for inne i Strøms butikk. - Jo da, klæbyggene var nok reist ja. Det var forresten ikke så lenge siden Eidstuheten for.

Far beit tennene ihop, klemte nevene om tølene sine og langa i vei. Hadde han ikke blanka sig så fullstendig så skulde han så menn ha tatt vognmannsskyss, for det var visst lite håp om å nå han Sivert igjen. Ja, ja, et håp var det, om det var lite. Og skrittene hans var både lange og raske.

Bare Prinsensgata er lang med en tung bær. Den er så menn lang nok i sig selv. Det fins ikke by med så lange

gater som Trondheim. Prinsensgata blev til Elgesætergata og Elgesæter til det uendelige Valan' der visse «sjømerker» gav trøst og husvalse: Sluppen, - Leira - Ja, nu er de fleste gått i glemmeboka for mig. Men da var endog smia som no er inngrodd av byhus nede i Elgesætergata et av merkene.

Skumringen blev til mørke, men veiene fortona sig godt i de dager. For det var snø når vinter skulde være, og hestene sørget for oppmerkingen. Og så var vi ikke blitt så nattblinde av førsteklases elektrisk lys. Så det var ingen kunst å finne veien om han var lang. Men det var han. Den som har marsjert med militær oppakning kan si et ord om hvad det er å gå to norske mil på vinterføre. Og da en mann med ei gammeldags skreppe og med «stykkgods» i nevene attpå.

Han var kommen omtrent halvveis og hadde tapt alle håp om å ta Eidstuheten igjen, da han stakk inn på en gård og bad om skyss. Umulig. Karene var just attkomme fra skogen og både de og hestene var slitne. Ja, ja. Far tok grepatak om sakene sine og traska videre. Heldigvis fikk han selskap. Månen kom op over åsen.

Halvannen mils vei fra byen, ein halvmils vei fra blindeskolen ligger Rønningen. Gården ligger litt til si-

des fra veien, men far stakk opom likevel i håp om å få skyss. Han var fullstendig utkjørt. Han hadde jo først gått byen rundt i sine forskjellige ærender og sett sig lite tid til å få noe i livet. Og tungført var det. Og et lite hestelass var det han drog på. Her var det da en stor gård. Her måtte det vel være skyss å få.

Det stod en kar ute på bakken og far bar sitt ærend fram. - Skyss ja? - Drengen, som far tok ham for snudde sig uventet tjenestivrig og gikk mot stallen. En breislede stod rede foran stallvalen og far fikk sine poser og pakker og sekker plassert og endelig maren av ryggen. - Å du velsignelse, som det smakte! - Sannelig var det en hyggelig kar det der. Han fikk håpe det var så mange skillinger hjemme at han kunde få skjønne på tjenesten.

Drengen kom ut med en vakker svart hest. Under arbeidet hans med å få selene på, tok far til å fundere på om det var gårdsgutten.

I så fall var det nok en uvant bykar, for han fikla nokså trehendt med å få hesten forspent. Far vilde ta ei hand i med, men - Ikke farlig! sa drengen. Ja, ja, de fikk endelig hesten til å stige inn i skjekene og spent i og selepinnene på plass. Far satte sig sjeleglad oppi og fikk felden over pakker og knær. Drengen tok tømmene og kom sig op på baksetet efter at han hadde vært borti stallvalen efter ei lang svepe.

- Skal De ikke ha hue på iallfall? sa far, som for alvor kom op i undring over skysskaren sin.

- Hå nei da, ikke farlig! sa karen og langet ut med svepa så hesten føk avsted som ved en eksplosjon.

I et eneste husj bar det ned lien. At de tok svingen inn på kongeveien uten å gå rundt, hører til tilværelsens gåter. Far hadde sin fulle hyre bare med å holde sig fast i setet. - Hvad i all verden er det der for slags galning? tenkte han og sa strengt at det gjaldt å kjøre forsiktig, for de hadde stygge undabakker foran sig. - Ikke farlig! sa mannen på hundsvotten, barhoda og glisende av fryd mens han ustanselig peisa på hesten. Dyret tok villskremt ut. Med fnysende nesebor og det kvite ut av øinene gallopera hesten gjennom kvelden i et rasende sjåk, sjåk, sjåk, nu og da spratt det gnister av hestehovene, og imellem spruten av snø og is kom det nu og da drivende varm eim fra det ophissede dyr.

Far var både engstelig og harm, og fremme på bakken vilde han ha tak i tømmene, men nei takk. Han hadde i det samme over sig et grinende menneske med løfta svepe. Fyren hadde reist sig og holdt tømmene seiersikker i venstre hånd, mens han ustanselig brukte svepa med den høire. - Ikke farlig! Ikke farlig! sa han med et truende blick på far, og så lo han med gapende kjeft og slo løs.

- Haha! Ikke farlig! Ikke farlig! - Hahaha! Ikke farlig! Og svepa gikk i handa hans som sverdet hos en Attilas hunner.

Vårherre er virkelig dårenes formynder somme tider. Den fullstendig vettskremte hesten raste bokstavelig avsted. Sleden mer fløi enn gled, og bakpå stod det gale menneske og flira sitt samme: - Ikke farlig! Ikke farlig! Tross all fornuft kom dei velberga bakken ned, fløi svingene på en mei, - i en ruff var de op motbakken,

på et par minutter var de gjennom Lysklættskogen og oppe de lange lier, . der suste de forbi Aune, der han Paal, nettop hjemkommen, stod håndfallen og forbauset attmed sleden sin og stirra på spøkelset som for forbi. Dette var mer enn jordmorskyss. Dette var selveste Gammel-Erik!

De var ikke før nådd op i bakken til Halsetmoa før far, som forgjeves hadde prøvd på å få den gale skysskar i tale, gjorde sine forberedelser. Han forstod nu med all ønskelig tydelighet at det var en av de bortsatte «tullingene» på Rønningen han hadde fått til skysskar. Enda han hadde sin fulle hyre med bare å holde sig fast, fikk han sledefelden knept op, og da sleden fløi op lia mot Grindvollen, hev han det ene efter det andre av pargaset ut. Der for sekken med sukkertoppen. Der for vadsekken med melposene, sviskene, rosinene, kaffen, grynposene - Vårherre veit, en mølje blev det vel. Der for arvesynda, ryggsekken, bomp ut i fonna! Og når den svetteskummende svarten tansprang fremom Grindvollen, bykste far selv ut. Og røk på hodet i snø og måneskinn.

I den stille klingre vinterluft er det lett å høre en jagende forskjremt hest. Det går som en stønnende blodrytme gjennom naturen og blander sig med singlet av seletøiet, klampingen og skuringen av den slingrende sleden. Og vi derhjemme stod spent og lytta og stirra og undra oss: - Hvem er det som kommer i den tilstand? - For selvfølgelig måtte vi tro at det var en som hadde fått litt mer enn nødvendig i toppen som kunde kjøre så grasat.

Der kom han! - En svart hest i rasende jag. To mann i sleden! - For et svin til å peise på! - Der . hvad? han i dumpen hiver noe ut i fonna. Der kommer mer! Hei, det er far! - Mor, det er far! - Der kommer han stupendes selv og, - forsvinner i snøhaugen, og den andre galningen med hest og slede var alt, i et tjåk, tjåk, bump - bump, oppe med henne Tine Bugge. Borte.

Han blev stansa langt oppe i bygda, i Ståggån, bratteste veibakken jeg vet om, omtrent midt imellom kjerkebygda og Selbusjøen. Der kom det folk kjørendes til møte, de drog kjensel på hesten og snart på karen også og forstod situasjonen. Og så kom de nedove igjen med den skjelvende våte hesten og galningen som post festum hadde fått sig en lystig jul-skjøt.

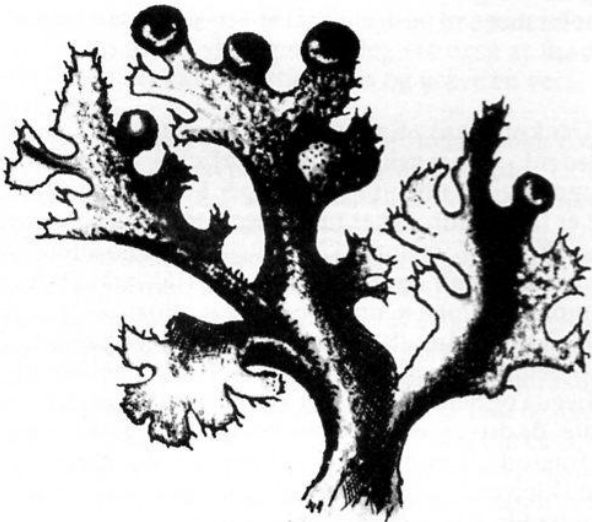
- Du store verda! sa mor der hun stod og så far grave sig op av snøen. - Hvad slags skyss hadde du?

- Ekstraskyss, sa far.

Og det var vist det rette ordet også det.

ISLANDSK MOSE

I 1772 begynte Videnskapsselskapet i Trondheim å dele ut belønninger til personer av bondestanden, som kunne oppvise særlige prestasjoner. Det kunne være skogskjøtsel, rydding av jord, grøfting, legging av steingjerder, potetdyrking, spinning, vevning, jakt på rovdyr m.m. Hensikten var å fremme bondestandens flid og utnyttelse av de nære ressurser. Denne virksomhet fortsatte langt inn på 1800-tallet.

▲ Islandsk mose. Tegnet av Oddvar Åreide.

I 1803 søkte 2 kvinner i Klæbu, Marit Jakobsdatter Bjørkliuunet og Sigrld Nilsdatter Bjørkli, om belønning for innsamling av **islandslav** som de brukte til brød, graut og velling. Sognepresten, den kjente J.H. Darre, veiledet dem ved tilberedelsen etter professor Strøms resept (Hans Strøm 1712-1797, norsk prest, naturforsker, professor i teologi, dr. theol.)

I et gammelt leksikon finnes følgende beskrivelse av denne planten:

Islandsk Lav. (*Cetraria islandica*).

Lavart med stivt og brusktagtigt, lysebrunt, i Randen tagget og haaret Løv, voxer paa Hedestræktninger, især tilfjelds, i tætte Masser, som danner et Teppe over Jorden. den indeholder en Art Stivelse (Lavstivelse, Lichenin), der farves svagere blaa af Jod end sædvanlig Stivelse, samt et bittert Stof, Cetrarsyre. Den kan paa Grund af sit Stivelseindhold bruges til Næringsmiddel, efterat det bitre Stof er fjærnet ved Vaskning i opspædet Askelud eller Potaskeopløsning: den koges da gjærne til en Grød eller Gelee med Tilsætning af Mel, men kan ogsaa i tørret og malet Tilstand blandes i Fladbrød.

Sogneprest Darre førte kvinnenens søknad i pennen. Han sendte inn prøver av produktene til bedømmelse. I rapporten ble det hevdet at melet var «kraftfullt». For å bevise dette fikk han laget brennevin av melet og det var sterkt!

Det var ikke akkurat nød i 1803 så surrogatet var ikke særlig aktuelt da. Men Danmark-Norge rustet til krig mot England etter slaget på Kjøbenhavns red i 1801. Så det kan tenkes at islandsk lav var god å ha under blokaden fra 1807 til 1812.

I søknaden til de nevnte kvinner finnes også opplysninger om andre forhold som en lokalhistoriker setter pris på. Således får vi vite at husbonden til Marit Jakobsdatter Bjørkliuunet var husmann og het Lars Danielsen og at han måtte søke arbeide utensogns. Om Marit står det at hun hadde 6 små barn og levde i meget fattige kår. Og islandslaven sanket hun og førte ned fra fjellene.

Om Sigrld Nilsdatter Bjørkliuunet får vi vite at hun var datter av gårdmannen Nils Nilsen Bjørkliuunet og var hjemmeverende hos foreldrene og at hun «haver bevist den sunde og fri Fornuft, at hæve sig over Foreldres og Søkendes Fordomme, ved at indsamle i sine Fritimer den Islandske Mose, og haver brugt samme i sin Mad istædet for den afkræftende Spiise, den øvrige Familie stundom maatte bruge.»

Det hører med til historien at kvinnene fikk sin belønning som var noen riksdaler.

SPON- KLYVING

av Eli Myhr.
Ill. Marit Kleven

Jeg vokste opp i et tradisjonsrikt, men nokså gammeldags miljø. Vi bodde på Hyttsagen på den tiden, og når farmor var Eli på Målsjøåsen, var det om å gjøre for meg å få tilbringe mest mulig tid hos henne. Jeg var det første barnebarnet deres, og av den grunn fikk jeg mye oppmerksomhet av onkler og besteforeldre.

Det ble lagt vekt på aktivisering av barn også på den tid, og vi fikk delta i det daglige arbeidet både inne og ute med våre egne redskaper. Jeg hadde f.eks. både kjevle, rive og potetgrev tilpasset min størrelse lenge før skolealder. Det var både smie og redskapsverksted på Åsa, så det var ikke vanskelig å få laget ting som både var leker og nyttige redskaper.

Det er ei hending fra den tiden jeg gjerne vil fortelle om. I 1937 ble det bygd nytt sommerfjøs på Målsjøåsen. Taket skulle tekkes med spon, og den skulle lages på stedet. Albert Eggan, som var en dyktig kar på mange områder når det gjaldt trearbeid, mestret også den kunsten å klyve spon. Han kom gående til gårds og hadde redskapen i ryggsekken. Å gå var en vanlig måte å forflytte seg på ei mil eller to i de dager. Nå fikk jeg min første jobb. Jeg skulle være «handtlanger» for Albert. Det ble rigget til et ildsted ute, og på det stod ei stor gryte fylt med vatn. Fra før var det rådd til fine kvistreine grankubber på ca. 30 cm lengde. Nå skulle disse

opp i gryta for å bli kokt eller gjennomvarmet. Og det ble jobben min å passe varmen under gryta og sørge for at det stadig var nok kubber oppi. Så fisket jeg dem opp med en krok, plukket barken av og leverte kubbene til Albert. Han sto klar ved stabben som kubbene ble satt oppå, og med en tveegget kniv med skaft i begge ender kløyvde han fine jevne spon av kubbene. Senere ble sponene sortert og buntet sammen i passe antall med ståltråd rundt. Dette var viktig for at sponene skulle holde seg rette.

Vi hadde arbeid i mange dager. Jeg passet varmen og ordnet med kubbene mens Albert kløyvde. Han var lettlivet og alltid i godt humør. Han fortalte historier og regler, og innimellom sang han en stubb. Det var langt i fra ensformig, og dagene var inndelt i mange økter. Første økta var fra åbit til frokost. Så kom bestemor ut med formiddagskaffe, dette var jo sommerstid. Etter middag var det middagshvil og kaffe, deretter ei økt til nons, og siste økta til kveldsmat.

Folk hadde ikke hastverk med alle ting, og de la vekt på å ha tid til å snakke sammen. Det var spennende og lærerikt for oss som var små, å høre de voksne og eldre samtale om hendinger som hadde skjedd før. Mer arbeid ble det utført, og når det gjaldt takspan, må det ha vært gjort solid arbeid, for så vidt jeg vet, ligger den på sommerfjøstaket fremdeles.

BLI

HISTORIELAGS MEDLEM DU OGSÅ

LITT OM BIDRAGSYTERNE

Kristian Engan, f. 2.9. 1909 i Klæbu. 43 år ved Sør-Trøndelag Vegvesen, de 13 siste år som vegsjef. Bosatt i Trondheim, pensjonist.

John Aas, f. 6.11. 1909 i Meråker. Ligningsfullmektig og bureiser i Klæbu. Nå pensjonert.

Ole Svaan, f. 8.4. 1924 i Klæbu. Jordstyretekniker og gårdbruker. Formann i bygdeboknemnda og i museumsstyret.

Ola Storhaugen, f. 1931. Landbrukskandidat fra Norges Landbrukshøgskole i 1958. For tida fylkesagronom i arealforvaltning ved fylkeslandbrukskontoret i Sør-Trøndelag.

Bernhard Nålsund, f. 1908 i Trondheim. Sivilingeniør fra NTH 1934. Rådgivende ingeniør i elektroteknikk, eget firma i Trondheim. Hobby bl.a. lokalhistorie og slektsforskning.

Eli Johanne Myhr, f. 28.4. 1931 i Klæbu. Bosatt ved Målsjøen i Klæbu.

Georg Hukkelås, f. 1921 i Hegra. Lektor ved Valdres komm. høyere almenkskole, Aurdal, 1954-64, og ved Gudbrandsdal gymnas, Vinstra, fra 1964.

Ivar Reiten, f. 7.8. 1906 i Sel. Lærer i Klæbu, ved Forset skole 1931-36, ved Tulluan skole 1936-48. Fra 1948 til 1973 lærer ved Breidablikk skole i Tiller. Pensjonist og bosatt på Heimdal.

Trygve Vindspoll, f. 3.7. 1914 i Tiller. Budde på Klæbu prestegård frå 1926 til 1935. Utdana lærar, adjunkt. Har arbeidd i folkehøgskole, framhaldskole og ungdomsskole. Dei siste ni åra som rektor ved Asheim ungdomsskole. No pensjonert.

Marit Kleven, f. Villmo, 30.5. 1932 i Klæbu. Pleierasistent ved Hallsetheimen.

Olav Gullvåg, 1885-1961, født i Trondheim, norsk forfatter og journalist. Gullvåg utgav en lang rekke bøker i mange genrer.

Oddvar Åreide, f. 2.9. 1936 i Bodin. Lærer i ungdomsskolen.

KLÆBUSANGEN.

Tekst: Kristian Engan
Moderato.

Tone: John Melandsör.
Arr. av Peter Risan.

1 Vår bygd vi hylder i toners veld, kom minner fram av
2 I hundrer år nedtil sa-ga-tid har nød og godtid
3 Og Hyt-te-fos-sen ditt navner kjendt, her smeltehyt-te blev

1 dva-ken, en del av Nor-ge med skog og fjell og
2 skif-tet, med menn og kvinners kraft og flid ble
3 dre-vel, så „Bruket“ seksti år omtrent har

1 fos-se-fall gjennom da-len. Fra Vassfjell-fo-ten og
2 Klæbus vel-stand stif-tet. Dog harpills bud om
3 slit og ar-beid kre- vet. Vel kjendt var Klæ-bu

1 Å-mundsbru til Sel-bu-sjøens strender her fe-dre
2 øks og sverd har lgt blandt bygdens svei-ner, en-gang du
3 se-mi-nar dets plasser et-ter-tran-tet dets ry fra

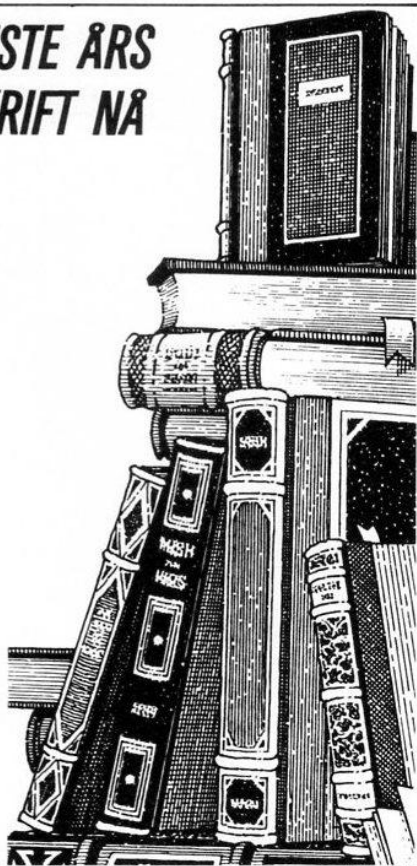
V 4

Her kirken midt i bygda laqt
dens linjer ren og fager
hør kirkeklokkers klang i takt
et folk til messen drager.
Men stundom kjører et bryllupslag
i trav mot prestegårdsbakken,
og flagg de vinker i vindens drag
til to på „brudekrakken“.

V 5

Fra gård og hytte til fremmed land
drag mange menn og kvinner
tross fjernt fra landet, tross år og stand
til Klæbu tanken binner.
Hvor enn din ferd fra heimen går
fra lyse barndomsminner,
dog sikkert bygda for deg står
til siste livskraft svinner.

**BESTILL NESTE ÅRS
HISTORIESKRIFT NÅ**

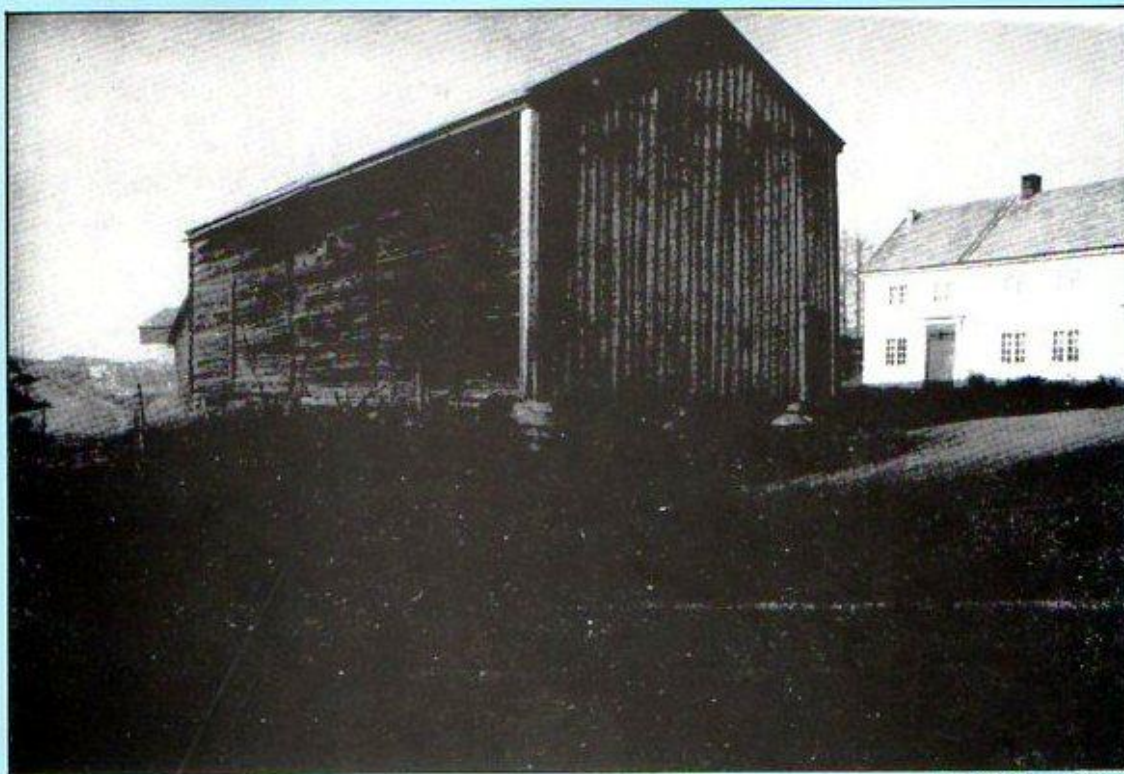

Respekt for fortiden

Å verne best mulig om tradisjon og særpreg, det burde gjelde også de som bygger hus i dag. Stedsfremmede, glorete kataloghus i gammelt bygdemiljø virker støtende på mange, og kunne ha vært unngått med litt omtanke. Vårt tegnekontor her i Klæbu spesialtegner gratis hvert enkelt hus etter omgivelser og stedlige behov. Huset blir allikevel rimeligere enn mangt et typehus, og du får en bolig som er tilpasset dagens krav - uten å kaste vrak på fortiden.

1/5 Trønderhus
KLÆBU

anerkjent for kvalitet.
7060 Klæbu - Tlf. (07) 83 26 60

□ Gjesmolåven

KLÆBU BYGDEMUSEUM

Museet ble stiftet i 1975, og eies av Klæbu kommune. Det bestyres av ei nemnd på 7 medlemmer valgt av kommunestyret og fylket. Museet har ialt 10 bygninger, som alle er stedegne.

I 1983 har det vært stor aktivitet på mange felter. Det er oppført et lagerhus på 100 m på Grendstadtangen. Låvebygninga fra Gjesmo i Tiller, fra 1830 (sannsynligvis mye eldre), er gjenreist på den gamle fjøstomta på Teigen. Alle registreringer, foreløpig ca 1 500 nummer, er gjennomgått og renskrevet og delvis fotografert eller tegnet. Kommende sommer kan museet vise flere «nye» aktiviteter ved demonstrasjon og omvisninger. Også i år ble det arrangert museumsdager som var godt besøkt.